

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№ 12(162), 2021
Желтоқсан
Декабрь

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля 2006 года на казахском и русском языках

**(Республикалық ғылыми-әдістемелік педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический педагогический журнал)**

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Қ. Сүлеймен	
Ер балалар тәрбиесі – аса маңызды мәселе	3
Н. Тұяқбаева	
Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – заман талабы.....	4
С. Утеулиева	
Оқылым түрлері және стратегиялары	6
Е. Қасқарауов	
Графика өнерінің шығу тарихы мен даму жолдары.....	9
Г. Бейсембаева	
Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда сыни тұрғысынан ойлау жобасының тиімділігі	10
Г. Абилмансур	
Развитие учебной самостоятельности младших школьников	12
Г. Есимсентова	
Развитие читательской грамотности через применение заданий PISA.....	14
Н. Колосова	
Повышение мотивации учащихся через развитие творческих способностей	17
И. Молдаханов	
Студенттердің денсаулығын қамтамасыз етудегі дене шынықтырудың рөлі.....	18
Б. Әкірам	
Қазақстан Республикасының кәсіптік білім беру жүйесіне EQF енгізу перспективалары. Жас маман жобасы.....	20
Е. Тойкин	
Қазақстанцы-фронтовики.....	21
Н. Каламбай	
Механикадағы күштер	23
Б. Шатуова	
Құрлық суларының экологиялық проблемалары.....	30
Б. Ешпанова	
Күй құдіреті. Төкпе күй	35
Қ. Сүлеймен	
Чемпиондар сайысы	38
М. Діқамбаева	
Табиғат тағылымы «Шегіртке мен құмырсқа»	40
А. Алтыбаева	
Авторская программа на тему: «Мой город Жезказган»	44

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІЛТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс
және ақпарат министрлігінде
қайта тіркеліп, №10965-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
25.11.2021 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве
связи и информации РК. Свидетельство
№10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 25.11.2021 г.

Печать офсетная.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

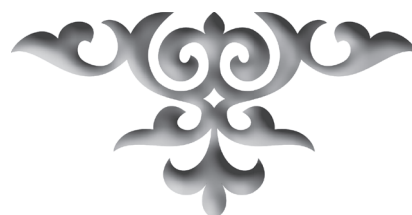
«Rado Print».

Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Ер балалар тәрбиесі – аса маңызды мәселе

Қайсар Жексенұлы СУЛЕЙМЕН,
№30 жалпы білім беретін мектептің алғашқы
әскери дайындық және дене шынықтыру
пәндерінің мұғалімі.
Ынтымақ ауылы, Іле ауданы,
Алматы облысы.

«Тәрбие кең мағынасымен алғанда, қандай да болса бір жан иесіне тиісті азық беріп, сол жан иесінің дұрыс өсуіне көмек көрсету деген сөз», - деп Мағжан Жұмабаев айтпақшы, ұрпақ тәрбиесі қай заманның, қай қоғамның болсын көкейкесті мәселелері болып келгендігі дәлелдеуді қажет етпейді. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттердің ең басшысы — өзін жалғастырытын салауатты, сапалы ұрпақ тәрбиелеу.

Әрбір білім ордасының алдына қойған мақсаты — сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени-ғылыми өресі озық азамат етіп тәрбиелеу.

Бүгінгі білімді ұрпақ — ертеңгі болашағымыз десек, «арыстандай айбатты, жолбарыстай қайратты» жастарымыз даналықтың бастауы — алтын ұя мектептен ұшып шығады емес пе? Демек, егемен еліміздің еркін ұлдарын тәрбие-

леуде білім ордаларының орны ерекше екені айтпаса да түсінікті. «Адам алдына қарап өседі, артына қарап ойланады», - деп Ғ. Мүсірепов айтқандай, ежелден халқымыз «атадан ұл туса игі, ата жолын қуса игі» - деп жеті жасар айдарлысын жауға аттандырып, он бестегі ұлына ел басқартқан екен.

Мектепте ер балалар тәрбиесі ең жауапты және ерекшелігі мол кезеңге жатады. Олардың жас ерекшеліктері мен өсімтал сана-сезімдері осыны талап етеді. Осы жаста балалардың дүниеге, қоршаған әлеуметке, ұлттық сана мен қарым-қатынасқа сенімі, көзқарасы беки түседі. «Ұлттық тәрбие — ұлағат көзі», - дейді. Атасына қарап ұл, анасына қарап қыз өсетіні белгілі. Үлгі-өнегінің, тәлім тәрбиенің қайнар көзі туған үйі мен білім алып жүрген мектебінен басталады. Жас ұрпақтың сегіз қырлы, бір сырлы азамат болып қалыптасуына бірден-бір ат салысатын мектеп екені белгілі.

Біз әр сабақта оқушыларға тек білім беріп қана қоймайды, ол өзінің ақыл-ой парасатымен, ұлттық педагогикасымен ұштастыра отырып, оқушыларды азаматтыққа, адамгершілікке тәрбиелейміз.

Қожа Ахмет Яссауи «Диуани хикметінде»: «Азаматтық тәрбиенің негізі сабырлық, төзімділік, шыдамдық қасиеттерден тұрады», - деп түсінік береді. Ол ер азаматтық мінез-құлық тәрбиелеудің маңызды екеніне баса көңіл аударған. Қазақ халқы ер бала тәрбиесінде: «Ұлыңа бес жасқа дейін патшандай қара, он бес жасқа дейін қосшындай сана, он бестен асқан соң досыңа сана» деген сөзді мұрағат тұтқан болатын.

Бүгінгі ер бала — болашақтың тұтқасын ұстаушы азамат. Сондықтан, келешек ұрпақ алдында қарыздар болмас үшін, бүгінгі күні босаңсып кетпес үшін, тәрбиені өз ділімізге сәйкестендіріп жолға қоймасақ, ертең кеш болуы әбден мүмкін. Осы тұста Ахмет Байтұрсыновтың: «Балам дейтін жұрты болмаса, жұртым дейтін бала қайдан шығады?» деген сөзі ойға түседі. Бұл ойдың түйіні өте тереңде жатыр, әрине.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – заман талабы

XXI ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Қазіргі қоғамның өзекті мәселелерінің бірі – әлеуметтік, экономикалық өзгермелі жағдайларда өмір сүруге дайын болып қана қоймай, сонымен қатар оны жүзеге асыруды атқара алатын оқушыларға бағыт-бағдар көрсету. Мұндай оқушыларды қалыптастыруда нақты талаптар – шығармашылық, белсенділік, жауаптылық, терең білімділік, кәсіби сауаттылық.

Ресми дерек бойынша, мектеп жасындағы балалардың 40 пайызы әдеби мәтінді түсінуге қиналатындығы дәлелденген. Бұлар мектептен білім алса да, қызмет жасауға келгенде қарапайым жазу үлгісін білмейтіндігін көрсеткен. Тіпті олар әр түрлі жағдайда кездескен бланкіні толтыра алмай, ондағы ақпараттың мәнісін түсіне алмапты. Бір қызығы, олар теледидарда не айтылып жатқанын, жалпы айтқанда, күнделікті өмірдің есебін білмейтін болып шыққан. Соның салдарынан жұмыссыздық, өндірістегі апат, жазатайым оқиғалар, жарақат алулар көбейіп кеткен. Жалпы, барлық зерттеушілердің болжамы бойынша адамдардың сауатсыздық деңгейінің төмендеуі, оларға дұрыс білім беріп, тиянақты оқытпаудан, оқырман болуға үйретпеуден болған көрінеді. Сақтанбау, ұқыпсыздық, байқаусыздық, апаттар: мұның бәрі ережені дұрыс оқымағандықтан, түсінбегендіктен, санаға сіңірмегендіктен орын алып отыр. Қазақ мааманы С. Раевтың ойынша, сауатсыздық дерті адамға кішкентай кезінен бастап жұғады екен. Әсіресе бүлдіршінді жазу мен оқуға баули бастаған 1-ден 3-сыныпқа дейінгі аралықта пайда болады. Яғни, үшінші сынып оқушысы ешқашан кітапханаға бармаса, оқулықтан басқа ешқандай кітап оқымаса – тағы бір ертеңгі сауатсыздың дүниеге келгені. Ғалымдардың айтуынша, 8-сыныптан бастап оқушылардың 60 пайызының өз бетімен жазып-оқуға деген ынтасы жоғалады екен. Тіпті түлектердің үштен бірінің оқуға мүлдем құлқы болмайтын көрінеді.

Осы қажеттілікті шешу жолдарының бірден бір жолы функционалдық сауаттылықты қалыптастыру. Білім беруді жаңарту оқушы білімін ғана емес,

оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда функционалдық сауаттылығын қалыптастырады.

Функционалдық сауаттылық – мектепте алған білімдерін, іскерлік дағдыларын, адами іс-әрекеттердің әр түрлі салаларында сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынастарды өмірлік міндеттерін шешу үшін пайдалану болып табылады. Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті – мұғалім баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету, яғни, оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған білім мазмұнын игерген оқушылардың білімдері мен біліктері өмірлік жағдаяттарда қолдана білуді, әр түрлі ақпарат көздерімен жұмыс істей білуді және алынған ақпараттарды сыни тұрғыдан бағалай білуді, өзінің болжамдарын ұсыну және зерттеулер жүргізу, өзінің ойын негіздей білуді; іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әр түрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралық қарым-қатынаспен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалануды қамтамасыз етеді.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту үшін білім беру жүйесінде басшылыққа алынады.

Олар:

- білім беру мазмұны (стандарттар, оқу бағдарламалары);
- оқыту формалары мен әдістері;
- оқудағы жетістіктерді диагностикалау мен бағалау жүйесі;
- қосымша білім беру бағдарламалары;
- мектепті басқару моделі;
- серіктестік принциптеріне негізделген қолайлы білім беру ортасының болуы;
- балаларды оқыту мен тәрбиелеу үдерісіндегі ата-аналардың белсенді рөлі.

Функционалдық сауаттылықтың ерекшеліктері:

- оқу мен жазу дағдыларын қалыптастыру үшін базалық деңгей болып табылады;

- тұрмыстық проблемаларды шешуге бағытталады;
- адамды нақты жағдайлардағы тәртібіне байланысты сипаттайды;
- стандартты мәселелерді шешумен байланысты;
- ең алдымен ересек адамдарды бағалау үшін пайдаланылады.

Оның алғашқысы — оқыту методологиясы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту. Яғни мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жалпы білім беретін орта мектептің Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын (МЖБС) жаңартудан бастау алуға тиіс. Ол үшін мұғалім білім алушының бойына алған білімін тәжірибелік жағдайда тиімді және әлеуметтік бейімделу үдерісінде пайдалана алатындай негізгі құзыреттіліктерді сіңіруі керек. Олар: басқарушылық (проблеманы шешу қабілеті); ақпараттық (өз бетінше ақпараттар көздері арқылы үнемі білімін көтеріп отыруы, сол арқылы танымдық қабілетін ұштау); коммуникативтік (үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын (шет) ауызша, жазбаша қарым-қатынас жасау); әлеуметтік (қоғамда, өзі өмір сүрген ортада іс-әрекет жасай алу қабілеті); тұлғалық (өзін жеке тұлға ретінде қалыптастыруға қажетті білім, білік, дағдыларды игеру, болашақ өзі таңдаған кәсібін өзі анықтау, оның қиыншылығы мен күрделілігіне төзімді болу); азаматтық (қазақ халқының салт-дәстүрі, тарихы, мәдениеті, ділі, тілін терең меңгеріп, Қазақстанның өсіп-өркендеуі жолындағы азаматтық парызын түсінуі); технологиялық (әр азамат өз мамандығына қарай ақпараттық технологияларды, сандық технологияны, білім беру технологияларын сауатты пайдалануы). Білім алушы осы аталған негізгі құзыреттіліктермен қатар пәндік құзыреттіліктерді (әр пәннің мазмұны арқылы) меңгеруі тиіс. Бұл тұрғыда да біз, алаш арыстарының бірі Ж. Аймауытовтың мына бір қағидасын басшылыққа алсақ, функционалдық сауаттылықтың төртінші механизмі жүзеге асқан болар еді. Ағартушы: «Балаға ең қымбат, ең жылы, жақын нәрсе — туған жері, туған жерінің құбылыстарын білу балаға өте қызық. Мұндай оқыту жүйесі жергілікті өмірге, табиғатқа терең мазмұн беріп, оларды баланың санасында жандандырып, оларға баланың махаббатын арттырады, бала әлеумет тұрмысына, төңіректегі әлемге терең көзбен қарап үйреніп, жолығатын қиын мәселелерді оңай шешетін болады, бұрынғыдай мектептен шыққан соң, бала үйренген білімін ұмытып қалмайды, қайта білгенімен өмір жүзінде пайдаланатын болады».

Оқушының сыни ойлауын дамытуға бағытталған жаңа инновациялық «Оқу мен жазу арқылы сыни ойлауды дамыту» жобасының да басты міндеттерінің бірі — ұстаздардың жаңаша ойлай алатын, өз мә-

селесін өзі шеше алатын адам тәрбиелеуге жәрдемдесуі, ұстаздардың дәстүрлі сабақ беруден өзгеруіне, балаға бағытталған сабақ процесін ұйымдастыра алуы, сабағын белсенді, оқушымен тең құқылы дәрежеде жүргізуі, жобаның философиясын терең меңгерген ұстаздардың шәкірттерін өз пікірін ашық айтып, өзара шынайы сұхбат жүргізетін, рухани жағынан дамыған жеке тұлға ретінде дамуына ықпал жасауы болып табылады.

Оқушылардың білімнің өмірлік маңызын түсінуі, теория мен тәжірибені тығыз байланыстырады, пәнге ынтасын арттырады. Оқушылардың білімге ынтасының болуы, олардың сабақтағы белсенділігінің артуына білім сапасының жоғарылауына, білім алудың пайдасын түсінудің қалыптасуына мүмкіндік береді. Білім берудің құрылысын, оқушылар мұғалім берген мақсаттарды түсінетіндей, қабылдайтындай етіп құру керек және оқушы мұғалім қойған мақсатты белсенді жүзеге асырушысы болуы тиіс. Қазіргі білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше, жас ұрпаққа заман талабына сай жан-жақты білім беру мүмкін емес. Жаңа технологияны енгізу барысында мұғалімнің жұмысы оқушының жеке тұлғалық абыройын құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері, бейімділігі мен өздігінен ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы тиіс. **Әрбір мұғалімнің мақсаты — сабақ сапасын көтеру түрлерін жетілдіру, оқушылардың пәнге деген қызуғушылығын арттыру, іздену, таным деңгейін көтеру.**

Оқушылардың функционалдық сауаттылық мазмұны келесі құзыреттіліктерден көрінеді:

- оқу, жазу сауаттылығынан;
- жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығынан;
- математикалық сауаттылығынан;
- компьютерлік сауаттылықтан;
- денсаулық мәселесіндегі сауаттылықтан;
- құқықтық сауаттылығынан.

Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттыру үшін мұғалім шебер болуы керек. Ол баланы қалай оқыту, оның сабаққа деген ынтасын қалай ашуға болады деген сұрақтар төңірегінде жұмыс жасауы тиіс. Жалпы адам баласы есту, көру, ұстап көру, сезу және иіскеу арқылы есте сақтайды. Кейбір оқушылар жазбашаға, кейбірі ауызшаға қабілетті болып келеді. Интербелсенді оқыту барысында оқушылар өзіндік пікір қалыптастырып, өз ойларын дұрыс жеткізе білуге, өз көзқарасын дәлелдеуге, пікірталас жүргізуге, басқаларды тыңдауға, өзге пікірді сыйлауға және онымен санасуға үйренеді. Күтілетін нәтиже:

- Мағынаны ажырата алады;
- Топпен жұмыс істеу құзіреті артады;
- Көшбасшылық анықталады;
- Білім, білік, дағды деңгейі көтеріледі;

- Өз ойын айтуға төселеді.
- Функционалдық сауаттылығы артады.

XXI ғасыр — қатаң бәсеке ғасыры. Бұл ғасыр — марғаулықты көтермейтін ғасыр. Демек, әлемдік бәсекелестіктің жылдам дамуына ілесе алатындай білімді де тапқыр, дара тұлғаның тағдыры біздің қолымызға аманат ретінде тапсырылып отырғаны анық. Бүгінгі мектептің басты міндеті — өзіндік ой көзқарасын ашық айта алатын, өмірге бейім тұлға қалыптастыру болса, оған мұғалімнің шәкіртіне деген сүйіспеншілігі, оны тұлға ретінде бағалауы баланың адамдық қасиеттерінің дамуына басты кепіл болуды көздейді. Ойын еркін айтатын, сын тұрғысынан ойлануға бейім, интеллект қабілеті дамыған, қоғамдық өмірде өз орнын табатын жеке тұлғаны қалыптастыру — мектеп мұғалімдері үшін үлкен жауапты іс.

Қорыта айтқанда, тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын ескере отырып, функционалдық сауаттылыққа қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, алған білімдерін өмірмен байланыстыра алатын тұлғаны тәрбиелеп оқыту педагогтарға артылған жауапты міндет екенін түсінгеніміз жөн.

Әдебиеттер:

1. Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары: / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 қаулысы // ресми мәтін. Астана: Әділет, 2012. — 14 б;

2. <http://www.google.kz> Жаңа білім беру технологиясы мен әдіс-тәсілдері;

3. К.С. Құдайбергенова «Құзырлық табиғаты тұлғаның өздік дамуында». - А: «Принт АСС»;

4. К. Өстеміров, А. Айтбаева «Қазіргі білім беру технологиялары». - А., 2006;

5. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Тыңдаушының жұмыс дәптері // NIS-PEARSON;

6. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Оқу сауаттылығы. Мұғалімнің жұмыс дәптері // NIS- PEARSON;

7. Ергешбаева Ш.Н. «Мүдде мен мақсат — жарқын болашақтың кепілі»// Өрлеу — Шымкент №1 (7) 02.2014;

8. Функциональная грамотность выпускников школ // Вершловский С.Г., Матюшкина М.Д.

Нұргүль Дәулетбекқызы ТҰЯҚБАЕВА,
№276 орта мектеп директорының бейінді оқыту
ісі жөніндегі орынбасары.
Әйтеке би кенті,
Қазалы ауданы,
Қызылорда облысы.

Оқылым түрлері және стратегиялары

Қазақстан Республикасының тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан өз дамуындағы жаңа серпіліс жасау қарсаңында» атты Қазақстан халқына жолдауында: Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру және әрбір адамға өмір бойы білім алуы үшін жағдай туғызуымыз керек делінген. Қазіргі қоғам өзінің іс-әрекетіне өзі басшылық жасап, шұғыл шешім қабылдай алатын тұлғаны қажет етеді. Ондай тұлғаларды оқытудың жаңа технологиялары нәтижесінде қалыптасатынын соңғы жылдардағы тәжірибелер көрсетіп отыр. Оқушы мен мұғалім арасындағы ынтымақтастық, түсіністік, сыйластыққа негізделуі оқушының іздеушілігін дамыту — қазіргі оқыту жүйесінің бағыт алатын өзекті мәселелері. Жаңа педагогикалық технологиялар тұлғаның ойлау жүйесін қалыптастыруды, әр түрлі жағдаяттарда нақты шешімдер

қабылдай білуге үйретуді мақсат етеді десек, бұл педагогикалық ұстанымдар — білім беруді жаңартудың негізгі өзегі.

Көрнекті педагог В.А. Сухомлинский: «Сабақ оқушылардың интеллектуалды өмірінде құр ғана сабақ болып қоймас үшін, ол қызықты болу керек. Осыған қол жеткенде ғана мектеп оқушылар үшін рухани өмірді тілеген ошағына, мұғалім осы ошақтың құрметті иесі мен сақтаушысына, кітап — мәдениеттің баға жетпес қазынасына айналады», - деп айтқан екен.

Өзіндік іс-тәжірибемде алдыма қойған мақсатқа жету үшін, оқушыны қызықтыратын, оның жеке тұлғалық қабілетін арттырып, шығармашылық іс-әрекетін жүзеге асыруға пайдасы тиетін ең тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап, оқу үрдісін жанаша ұйымдастыруды көздедім. Ең тиімдісін таңдағанда, басты назарда ұстағаным — оқушы-

ның өзіндік іс-әрекеті арқылы мақсатына жетуі. Қазіргі таңда мұғалім — ұйымдастырушы, бағыт беруші. Ғалымдар мен педагогтардың жаңашыл ізденістерімен танысып, білім беру технологияларының элементтерін өзіндік іс-тәжірибемде қолданып жүрмін. Солардың ішінде оқу үрдісінде оқушының ықтимал мүмкіндігінің толық іске асуына, тұлғаның жан-жақты жалпы дамуына бағытталған Л.В. Занков, Д.Б. Эльконин, В.В. Давыдовтың «Дамыта оқыту технологиясы». Сонымен қатар жеке тұлғаның іскерлік, шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпал етіп, мұғалім мен оқушының ортақ нәтижелі табыстарына жетелейтін жеті модульдерді әр сабағымда жүзеге асырып келемін. Ал бұл сауаттылықтың алғашқы баспалдағы мектептен басталады. Алайда, осы жеті модульде қарастырылған идеялар сабақта пайдаланылатын жекеленген стратегиялар мен тәсілдер сияқты өзара байланыста болады. Оқушылар өзінің түсінігін өзіндік зерттеулері мен әлеуметтік өзара байланысқа сәйкес құратын белсенді білім алушылар болып табылады.

Тынымсыз ізденіс, зерттеу, іс-әрекет өз нәтижесін бере бастайды. Үздіксіз әрекет, үзбей бірлесе оқу, ойлану, іздену, даму жақсы нәтиже береді. Қызығушылықты ояту, мағынаны тану, ой толғаныс стратегиясы төмендегі әрекеттерді орындауға әрекеттейді.

Сонау XX ғасырдың басында Жүсіпбек Аймауытов: «Сабақ беру — үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол — жаңадан жаңаны табатын өнер», — деген екен. Сондықтан қазіргі таңдағы педагогика жаңалықтарын, қазіргі қолданып жүрген пән ерекшелігіне қарай қолдана білу — оқыту үрдісінде мақсатқа жетудің бірден-бір жолы.

Өз тәжірибемде, оқыту барысында алдыма қойған мақсатым — баланы субъект ретінде оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу. Оның басты ерекшелігі — оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау, сөйлеу дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу процесінде бірлесе әрекет ету. Қазақ тілін оқыту барысында қазақ тілінің қыр-сырын, табиғатын таныта отырып, ертең өмірден өз орынын таба алатын, өзіне сенімді, нағыз ұлтжанды, парасатты ұрпақ тәрбиелеу үшін педагогиканың озық үлгілерін жаңашылдықпен пайдаланып, тәжірибені байыта түсу — бүгінгі таңның басты мәселесі. Бірлескен іс-әрекетке негізделген оқытуды тиімді пайдаланған жағдайда келесі нәтижеге қол жеткізуге болады:

- оқушының оқуға деген қызығушылығының артуы;
- іскерлік дағдысының дамуы;
- өзіне деген сенімділігінің қалыптасуы;

- өздігінен оқып, негізгі түйінді ойды анықтап алуы;

- мақсатқа өз бетімен ұмтылуы;
- ойлау белсенділігінің артуы;
- шығармашылық дағдысының қалыптасуы;
- өзіндік пікір айтуы.

Бүгінгі таңда білім беру мазмұнын жаңарту өте маңызды өзгерістердің сатысында тұр. Жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамыту оқушылардың алған білімдері мен үйренген дағдыларын кез келген орта жағдайында қарым-қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Қазіргі заман талабы — жан-жақты дамыған, функционалды сауатты тұлға тәрбиелеу. Ол үшін оқыту әдістеріне өзгерістер енгізіліп жатыр. Алдымен, тілді үйреніп, сол тілде ойлап, сол тілде сөйлейтін азамат даярлау — басты мақсат. Тілді оқыту онай іс емес екені айқын. Оқушы сүйсіне отырып, құлшыныспен оқуы үшін тиімді, қызықты, жаңашыл әдіс-тәсілдерді қолдану қажет.

Оқушылардың оқылым дағдыларын дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

- көз жүгірте, шолу жасай отырып оқу;
- мәтіннің тақырыбы мен бастапқы бөлігіне сүйене отырып, оқиғаның дамуын болжау;
- мәтіннің негізгі ойы мен бөліктерін анықтай отырып оқу;
- «ақпаратты табу үшін оқу, қызығып оқу және өз көзқарасын айту үшін оқу, мәтінге ауызша және жазбаша шолу жасау;

Мәтін — тілді оқытудағы негізгі құрал. Ол оқу, жазу, тыңдау, сөйлеу арқылы жүзеге асады. Мәтінмен жұмыс тіл үйренушінің сөздік қорын байыту мен қазақша сөйлеуге үйрету немесе қазақша сөйлеу дағдысын қалыптастыру мақсаттарын көздейтіндіктен тілді оқытуда мәтінмен жұмыс жүргізуде ұтарымыз мол болмақ.

Оқылым стратегиялары

«Жылдам кездесу», «Ойланыңыз, жұптасыңыз, бөлісіңіз», «Піспеген модель», «Белсенді түрде модельдеу», «Стоп кадр», «Кітап оқу кезіндегі саяхат», «Ақпараттағы олқылықтар», «Сен білесің бе?», «Графикалық органайзерлер», «Жалғыз құты», «Қос құты», «Венн», «Уақыт диаграммасы» (уақыт сызығы), «Оқиға картасы» (Тарих картасы), «Торлы диаграмма» (Радиальді диаграмма), «Себеп салдарлы диаграмма» (Балық сүйегі немесе Фишбоун), «Тоғыз гауһар», «Таңда да, таста».

1-тапсырма. Мәтінді оқып, астындағы тест тапсырмаларын орындаңыз.

«Қоңыраулы көл»

Зайсан көлін ертеде «Қоңыраулы көл» деп атапты. Бұл атау алыстан көк толқынның қоңырауша сылдырлап естілуіне байланысты айтылған болар.

Зайсан көлі, әсіресе жаздығын өте әдемі бола-

ды. Ол жаздың тымық күнінде шексіз теңізге ұқсайды. Көл өте үлкен, жағалай біткен көк құрақ.

Құсы көп, әсіресе, жазғытұрым қаз қаптап кетеді. Жұмыртқаларын қамыс құраққа салады. Қайықпен аралап жүріп қаптап алуға болатын. Қамыстарда шағала, үйрек, қаз, бірқазан, әуілдектер, суында құндыз, ондатрлар мекен етеді. Мұнда шабақ балық көп, одан кейін шортан, қарабалық, сазан, алабұға. Міне, Зайсан көлі бұрын осындай еді.

1. Екінші абзацта не туралы айтылған?

- A) Көлді мекендейтін жәндіктер туралы;
- B) Көлдегі балықтар туралы;
- C) Көлдің көлемі туралы;
- D) Көл атауы туралы;
- E) Қамысты құрақтағы құстар туралы.

2. Көлдің «Қоңыраулы көл» аталуының себебі неде?

- A) Көлде жүзген құс үнінің жағымдылығына байланысты;
- B) Көлдің әдемілігіне байланысты;
- C) Көк толқындардың жылдамдығына байланысты;
- D) Көлден шыққан ерекше дыбысқа байланысты;
- E) Көл толқындарының бұйралығына байланысты.

3. Көлде қандай құстар мекен етеді?

- A) қарға, торғай, шағала; B) бүркіт, қыран, сұңқар; C) қаз, аққу, үйрек;
- D) бұлбұл, үкі, жапалақ; E) шағала, үйрек, қаз, бірқазан, әуілдектер.

4. Мәтіндегі басты тірек сөзді табыңыз.

- A) көл, құрақ, балық, құстар; B) көл, жаз, жануарлар; C) көл, қайық, балық; D) теңіз, сазан, алабұға; E) үлкен көл, шортан.

5. Мәтінге лайық тақырып таңдаңыз.

- A) Көлдегі балықтар; B) Көлдегі құстар; C) Көл мен қайық; D) Қамысты көл; E) Қоңыраулы көл.

2-тапсырма. Мәтіндегі басты ойды түсініп, негізгі ойды түртіп алып, бөлімдерге бөлу.

а) Негізгі ойды «Уақыт диаграммасы» әдісі бойынша түртіп аламыз.

3-тапсырма. Мәтінді оқып болғанан кейін өз ойларын жеткізуде «ПОПС» формуласын пайдалануға болады.

«ПОПС» формуласы.

Бірінші сөйлем. «Менің ойымша»

Екінші сөйлем. «Себебі мен оны былай түсіндіремін»

Үшінші сөйлем. «Мен оны мына фактілермен, мысалдармен дәлелдей аламын»

Төртінші сөйлем. «Осыған байланысты мен мынадай қорытынды шешімге келдім»

4-тапсырма. Мәтінді «Хикая картасы» әдісі бо-

йынша бөлімдерге бөлу.

Жапондық бағалау hello_html_667326cf.jpg

Өзінді бағала:

Бағалау парақтарын толтырар алдында оқушыларға шыншыл болуға, және нағыз ойындағы әділ бағаны қоюға шақырды және олар жазып жатқанда өзінің оқушыларды бағалау қағаздарын толтырып отырды. Өйткені мұғалім оқушылар бағаны өздерінің сыни көзқарастарымен бергенін және өздерінің нақтылы ой-пікірлерін бергенін қалады. Енді «жұбынды бағала» қиындылары тарқатылды.

Жұбынды бағала:

Сабақ ұнады ма?

Несімен ұнады?

Ұнады. Бірігіп жұмыс жасағанымыз және ойымызды ортаға салғанымыз ұнады.

Тапсырма кезінде қиындықтар болды ма?

Жоқ. Себебі, аналар туралы өлең, әңгімелерді көптеп оқитынмын.

- Бүгінгі көңіл-күйіңіз қандай?

- Өте тамаша. Тобымызбен сұраққа, тапсырмаға қызу кірісіп, берілген тапсырманы қорғап шықтық.

Осындай жұмыс түрлерін өткізе отырып, мәтінмен жұмыс жүргізу кезінде оқушылардың ой-өрісін дамытуға, терең білім алуларына мүмкіндік туады. Мұғалім әрдайым ізденісте болса ғана, оқушылардың білім сапасын жоғары көтере алады. Білім сапасын көтеру дегеніміз — оқушыны жоғары деңгейге көтеру. Осы мақсатты алға қоя отырып, тіл үйретуде мәтінмен жұмыс түрлерін тиімді пайдаланып, оқушылардың қазақша сөйлеу дағдысын қалыптастырамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Оразбаева Ф.Ш. Тіл әлемі: мақалалар, зерттеулер. — Алматы: Ан-Арыс, 2009. — 368 бет;

2. Әлметова Ә. «Сөйлеу әрекет әрекеттері түрлеріне оқыту» (әдістемелік құрал). — Алматы: «Арыс» баспасы, 2007. - 114 б.).

3. Қазбекова Н.Т. «Қазақ тілі сабақтарында коммуникативтік оқытудың элементтерін қолдану». // 12 жылдық білім, 2014. - №1;

4. Рахымбаева А., Тойымбаева Ж. «Қазақ тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік құзырлығын дамыту». Ғаламтор желісінен;

5. «Технологиялар арқылы сабақтың тиімділігін арттыру». Ғаламтор желісінен.

Сағыныш Мұхитқызы УТЕУЛИЕВА,
№266 мектеп-лицейдің қазақ тілі мен әдебиеті
пәні мұғалімі.
Қазалы ауданы,
Қызылорда облысы.

Графика өнерінің шығу тарихы мен даму жолдары

**Ерлік Бекдаулетұлы
ҚАСҚАРАУОВ,
«Қарасаз ауылындағы өнер
мектебі» МККК сурет пәні
мұғалімі.
Райымбек ауданы,
Алматы облысы.**

Графика гректің *«γραφο»* деген сөзінен шыққан, қазақша *«жазамын», «сызамын», «суретін саламын»* деген мағынаны білдіреді. Гравюрлеу француздың *graver* — *«қию», «тырнау»* деген сөзінен шыққан. Гравюра деп бетіне сурет ойып салынған тақтаны да, сондай-ақ одан алынған басылымды да айтамыз. Гравюра Қытайда шамамен VI ғасырда пайда болды. Батыс Еуропада ол XIII-XIV ғасырларда шығып, XVI ғасырда кемеліне жетті.

Графика композициясын зерттеу мәселелері Е.В. Шорохов еңбектерінде, көркем безендіру мәселелері Н.П. Бесчаснов, А.С. Дерябин, Н.Н. Лазерев, В.Н. Козлова еңбектерінде көрініс тапқан. Сәулет Графикалық дизайны К.В. Кудрявцев, Е.С. Асылханов еңбектерінде, ұлттық киім Графикалық дизайны С. Асанова, Ж. Айдынбекова, Ғ. Нұрпейсөвалар еңбектерінде қаралған. Графикалық дизайндағы форма мәселелері Н.Н. Анисимовтың, Н.Н. Ростовцевтің, графикалық дизайн терминдері мен ұғымдарының мәселелері Н.М. Сокольников, О.И. Нестеренко, т.б. еңбектерінде көрініс тапқан.

Л. Гербановский — суретшілердің ішінде жылқылардың суретін салғанды ұнатқан ерекше тұлға. Қазақстанға келіп, қазақ ұлттың тұрмысына, өміріне қызығып, еңбектеріне арқау еткен. Оның әр туындысы бір-біріне ұқсамай, ерекшеленіп отырған. Оның жылқыға деген махаббаты ерекше болғаны соншалықты, *«Ипподромадғы жарыстар»* (1940) атты еңбегін дайындап шығарған.

К.В. Кудрявцевтің *«Сәулетші мен графикалық дизайн ердің графикалық дизайн тілі мен мәселелері»* және Н. Лазеревтің *«Интерьер графикалық дизайны»* еңбектерінде сәулет өнері графикалық дизайнерлерінің ерекшеліктерін көрсетеді. Сәулетші мен графикалық дизайнер қызметінің 7 ұқсастықтары мен айырмашылықтары туралы сипаттамалар берілген.

Көптеген график суретшілерді байқасақ, олар *қарындаш, акварель, тушь* сияқты қолайлы әрі ыңғайлы материалды қолданған.

Графикаға гравюралардың барлық түрлері де жатады, суреттерден айырмашылығы сол — оларды көп дана етіп көбейтуге болады. Қарындашпен, тушьпен салынған сурет немесе гравюралар графикаға жатады. Ол бейнелеу өнерінің бір саласы болып табылады. Кітаптағы иллюстрациялар, газеттегі суреттемелер мен карикатуралар, көшедегі түрлі плакаттар — осының бәрі график суретшілерінің туындылары. Графикада сызықтар, штрихтар, ашық және қоңыр дақтардың арақатынасы жетекші маңызға ие болады. Графика өнерінің кейбір түрлерінде түстер де пайдаланылады. Графика деп тек баспа техникасымен салынатындарды атаса, суретке — қолмен салынатын жұмыстарды: нобайды, нұсқа, т.б. жатқызады. Графиканың түрлері:

- ✓ *ксилография* (ағашқа жасалған гравюра);
- ✓ *офорт* (металға жасалған гравюра);
- ✓ *литография* (тасқа жасалған гравюра);
- ✓ *линогравюра* (линолеумге жасалған гравюра);
- ✓ *кітап графикасы* (қағазға жасалады);
- ✓ *компьютерлік графика* (компьютермен қағазға басып шығарылады).

Графиканың әдістері:

Графит қарындашымен, гель пастасымен, көмірмен және түрлі-түсті қарындаштармен салынған суреттер;

Беті жылтыр ақ қағазды қара тушьпен бояйды. Ол кепкен соң инемен қырып отырып қажетті суретті салады.

Линогравюра — линолеум пайдалану арқылы орындалған гравюра түрі. Мұнда ең алдымен линолеум жуып тазартылып, сүртіп құрғатылады. Сосын оның үстеліне қажетті сурет шығармасы салынады. Сурет дайын болған соң оның қарамен боялатын жеріне тимейді, ал ақпен боялатын жерінің бір қабатын штихель деп аталатын қашаумен қырып (ойып) алып тастайды. Сурет линолеумде ойылып шыққаннан кейін бетіне типография бояуы жағылады, одан кейін үстіне қағаз төсеп, литография тақтасына апарып тезге салып өткізеді (яғни бастырады). Бұл гравюра түрінің ерекшелігі — суретші бір ғана линолеуммен өзіне қанша сурет керек болса, сонша суретті тезден өткізіп шығара алады. Графикаға қарындаш, көмір, тушьты пайдаланып, қолмен салынған суреттер, баспа графиканың әр алуан түрлері — ағашқа жасалған гравюра (ксилография), металға жасалған гравюра (*офорт*), литография, линогравюра жатады. Кескіндеме сияқты графикаға да — портрет, натюрморт, пейзаж, тарихи, анималистік және

т.б. жанрлар тән. Графикамен кескіндеме арасындағы байланыс ауыспалы. Мысалы, акварель, пастель кейде гуашпен жұмыс істеу техникасын өнердің бір түріне, кейде екіншісіне жатқызады. Бұл — түстің қандай деңгейде пайдаланылғанына, шығармада сызық пен дақтың қайсысы басым екендігіне, оның қолданылатын орнына байланысты.

Графиканың маңызды салаларының бірі — кітап графикасы. Кітаптың ішкі және сыртқы безендіру жұмыстарының барлығы тұтас өнер туындысын құрайды. Әсіресе суретші — иллюстрацияшылардың рөлі зор. Қолданбалы графикаға күнтізбе, құттықтау, ашық хаттар, орауыштардағы зат белгілері (этикетка), пошта маркалары, көшедегі жарнамалар жатады. *Компьютерлік графика* — графиканың жаңа түрі. Суретшілер қиылысқан сызықтардан, көлемді элементтерден, өрнек, түрлі-түсті дақтардан монитор бетінде композиция жасап, одан кейін дайын болған бейнені принтер арқылы басып шығарады. Компьютерлік графикамен жұмыс — дербес компьютерді пайдаланудың ең бір танымал

бағыты, ең бастысы осы жұмыспен Графикалық дизайнерлер мен суретшілер, ғалымдар мен инженерлер, педагогтар және кез келген мамандықтың иелері іс жүзінде пайдалана алады. Компьютерлік графика қазіргі замандағы ең әйгілі құбылыс, барлық осы заманғы үйрететін, дамытатын, жаттықтыратын, ойындық және т.б. компьютерлік бағдарламалар іс-жүзінде мультимедия құралдарын пайдаланбауы мүмкін емес жағдай. Ал компьютерлік графикасыз өз кезегінде осы заманғы, заманауи мультимедиялық бағдарламаның ешбірі түзіле алмайды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Танирберген М.Ж. Графикалық дизайн. Оқу құралы. — Шымкент: ОҚМПУ, 2020. 85 б.
2. Хасенов М.М. Преобразования изображений в графической деятельности школьников: Пособие для учителей общеобразовательных школ. — Алматы: Мектеп, 2005. — 76 с.
3. Герчук Ю.Я. История графики и искусства книги. Учебное пособие для студентов вузов. — М.: Аспект Пресс, 2000. — 320 с.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда сыни тұрғысынан ойлау жобасының тиімділігі

Білім беруді жаңарту оқушы білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда функционалдық сауаттылығын қалыптастырады. Оқушылардың бойында өзіндік білім алу, талдау, құрастыру, қоғамдық өмірде өзін-өзі жан-жақты таныту үшін білімін пайдалана білу дағдыларын қалыптастырады және қоғамға пайда келтіреді.

Функционалдық сауаттылық — білім берудің жеке тұлғаны қалыптастырудағы әлеуметтік бағдарлануы. Қазіргі тез өзгермелі әлемде функционалдық сауаттылық — оқушының әлеуметтік мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық фактор. Жоспарда мақсат, міндеттер нақты қойылған, ағымдағы жағдайды талдау, мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту тетіктері, білім стандарттарын, оқу бағдарламалары мен жоспарларын жаңарту, оқыту нысандарын, әдістері мен технологияларын жаңарту, мектеп оқушыларын оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін дамыту, ата-

-аналардың қатысуын қамтамасыз ету, қосымша білім беруді дамыту, күтілетін нәтиже қажетті ресурс нақты көрсетілген. Осы ұлттық жоспарды іске асыру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша жалпы үйлестіруді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор. Соның ішінде қазақ тілі мен әдебиетінің алатын орны ерекше. Осы ретте, оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық, т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану — әдебиет пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету — қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

Әдебиет — оқушыға беймәлім өмірді таныта-

тын қуатты құрал. Әдебиет арқылы біз оқушыларға ұлттық болмысымызды, асыл қасиеттерімізді танытамыз. Адамға тәрбие беруші әуелі, ата-ана, сонан соң ұстаз, мектеп, қоршаған орта екені баршамызға белгілі. Өнер, ғылым бар жұртта өскелең ұрпақ тәрбиені ата-анадан да, мектептен де, араласатын ортасынан да, өздері оқып жүрген қазақ әдебиетіндегі түрлі аңыз-ертегілерден де аларына ешкім шүбә келтірмейді.

Адамның өмірге талпынысы мен мінез-құлқына ықпал етеді, күллі тіршілігіне әсер етеді. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындыларды оқыған сайын өмір сырын, Отан, ерлік, елдік, жақсылық, жамандық секілді ұғымдардың мәнін оқушы терең аңғарады. Олар өнерді сүйетін, одан рухани ләззат ала білетін, көркемдік талғамы бар, адамгершілікті, нәзік сезімді болып өседі. Дөрекілікке, бойкүйездікке, жамандыққа аяқ баспайды.

Әдебиет арқылы оқушы бойында өмір туралы дұрыс талғам, түсінік қалыптастырамыз. Қазақ әдебиетіндегі көркем туындылар арқылы қалаған мамандықты игеріп, өмірден өз орнын табуларына, қалаулы азамат болып өсулеріне тигізетін әсері мол. Ұрпақ бойында ұлттық ұғымдарды сіңіру үшін біз оқушыға өткен тарихымызды танытуымыз тиіс. ХХІ ғасырдың жан-жақты, зерделі, дарынды, талантты адамдарды қалыптастыруда білім беру мәселесі, оның оқыту жүйесін заман талабына сай үйлестіре алу міндеті туындап, жаңа талаптар қойылуда. Соған орай, ұстаздардың алдында тұрған міндет: табысты және әрекетке дайын қабілетті, әлеуметтік рөлін сезінетін құзырлы тұлғаны қалыптастыру. Жалпы құзыреттіліктің сипатына беделді пікір айтуға мүмкіндік беретін білімді игеру деген түсіндірме берілген. Тұлға құзіреттілігін дамыту — ұстаздың құзіретті тәсілдерді меңгертуі, білім беру мазмұнын жетілдіру. Ол үшін баланы субъект ретінде қарап, оқу ісіне өзінше қызықтыратын, оған қабілетін арттыратын жағдай туғызу керек. Оның бастысы — оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушының оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алу, әрекет ету. Мақсатқа жету оқушының өзі арқылы іске асады. Мұғалім — бағыт беруші, ұйымдастырушы. Америка ғалымдары Джинни Стилл, Куртис Мередит, Чарльз Темпл жасаған «Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлауды дамыту» жобасының оқушы құзыреттілігін дамытуда маңызы зор. Сын тұрғысынан ойлау дегеніміз — ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, жүйелеп, білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау, өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау. Бұл жобаның тиімді әдіс-тә-

сілдерін қолдану арқылы оқушы өз ойын еркін жеткізуге, пәнге қызығушылығы оянып, талдау жұмыстарын жүргізе білуге үйренеді. Оқушылардың сабаққа қызығушылығын оятқан әдістер арқылы өз ойларын топта, ұжымда талдай бастады. Біздің іс-әрекеттеріміз жеке тұлғаны дамыту үшін жағдай жасауға, ойлау қабілеттері бар балаларды дұрыс қалыптастыруға бағытталған. Мұғалімнің сабақ беруі әдісі мен сабақта қолданылатын көрнекіліктері оқушылардың қызыға құштарлықпен жұмыс істеулеріне сәйкес болуы қажет. Жақсы орта қалыптастыру әр оқушымен дұрыс тіл табысуға көмектеседі. Сабақтың әр түрлі кезеңінде оқушылардың танымдық қызығушылықтары мен танымдық белсенділіктерін қамтамасыз ету үшін СТО жобасының әдіс-тәсілдерін қолданамын.

«Егер..., онда..., өйткені...» Өтілген тақырыпты қорытындылауда оқушылардың өзіндік ой-пікірін білу үшін ыңғайлы әдіс. Оқушыны логикалық қорытынды жасауға, шығармашылықпен жұмыстануға жетелейді.

«Кубизм» — Тақырыпты жан-жақты қамтуға мүмкіндік беретін оқыту стратегиясы.

Суретте. Туған жердің табиғатының сұлулығы, ақын сезімі өленде қалай берілген?

Салыстыр. Екі досты салыстыр? (Венн диаграммасы қолданылады).

Зертте. Абай ақын туралы тағы не білесің?

Қолдан. Тауып оқы. Қандай бейнелі, көркем тіркестерді көріп тұрсың? (Оқулықпен жұмыс).

Бұл туралы ойлағанда көз алдыңа не елестейді? (Ой толғау, сурет)

Ақынға хат жазып көр.

Талда, қолдан, қарсы шық. Қанаттың компасты суға лақтыруына не себеп болды?

«Сократтық семинар». Ортаға әр топтың Сократтары (топ басшылары) шығарып, шеңбер құрайды. Ал қалған оқушылар оларды қоршап, сыртқы шеңберді құрап, Сократтарға сұрақтарды жаудырады. Сократтар берілген сұрақтарға ойланбастан, мүдірмей жауап беруі тиіс.

«Ақылдың алты қалпағы»

Бұл стратегияны белгілі тақырыппен танысқаннан соң талдау-жинақтау сабағында қолдануға болады. Сынып оқушылары алты түсті қалпақты таңдау арқылы 6 топқа бөлініп, өздеріне тиесілі тапсырма алады. Бұл әдісте қалпақтың түсі тұрақты әрі маңызды. Ақ қалпақты оқушылар тобы шығарма мазмұнын әңгімелейді. Сары қалпақты оқушылар тобы шығарманың жағымды жақтарын айтып шығады. Қара қалпақ таңдаған оқушылар шығарма мазмұнындағы жағымсыз тұстарын теріске шығаруға тырысады. Жасыл қалпақ киген топ шығарма мазмұнына қатысты жаңа мағлұмат іздейді. Қызыл қалпақ киген оқушылар шығармадан алған әсерлерімен бөліседі. Ал көк қалпақты

топ оқушылары басқа топ оқушыларының жұмысын бағалайды.

Жаңа технологияның тиімділігі: оқушы мақсат қоюға үйренеді, есте сақтау қабілеттері дамиды, басқалармен бірігіп жұмыс жасайды, кітаппен жұмыс жасауға үйренеді, қатарынан қалмауға тырысады, дарынды оқушылар өз қабілеттерін одан әрі бекіте түседі, әлсіздер оқуға ниет білдіріп, өзіне деген сенімсіздіктен арылады. Білім дәрежесі бірдей сыныптарда оқу жеңілдейді өздігінен жұ-

мыс істеуге дағдыланады. Мұғалім оқушыны жан-жақты танып біледі; қарым қатынас орнатады; жүйелі тапсырма беруге ұмтылады; оқушылардың өзара әрекеттесуіне жол ашады; оларға шығармашылық еркіндік беріледі.

**Гульстан Сансызбаевна
БЕЙСЕМБАЕВА,
№59 Жалпы білім беретін орта
мектебінің бастауыш сынып мұғалімі.
Қарағанды қаласы.**

Развитие учебной самостоятельности младших школьников

«Развивающемся обществу, - подчеркивается в «Концепции модернизации РК», - нужны современно образованные, нравственные, предприимчивые люди, которые могут самостоятельно принимать решения..., прогнозируя их возможные последствия, отличаются мобильностью..., способны к сотрудничеству..., обладают чувством ответственности за судьбу страны, ее социально-экономическое процветание».

Новые идеи, с которыми мы не встречались ранее — это обучение через диалог и обучение тому, как обучаться. Работа с классом в форме диалога подразумевает конструктивный диалог учителя и ученика. В результате ученик должен научиться методам, приемам и способам получения знаний самостоятельным путем.

Самостоятельность — ответственное, инициативное поведение, независимое от посторонних влияний, совершаемое собственными силами. Учебная самостоятельность школьника является одной из сторон его личностного развития, способностью расширять свои знания, умения по собственной инициативе, т.е. умение учить себя.

Учебная самостоятельность — это умение, прежде всего, совершать рефлексивные и продуктивные действия и операции. Они необходимы для того, чтобы определить новую задачу, для решения которой чего-то не хватает, и ответить на следующие вопросы самообучения: «Чему учиться?»; «Почему имеющихся у меня средств и способов действия недостаточно для решения этой задачи?»; «Чего именно я не знаю, не могу, не умею в данной ситуации?».

Отделение известного от неизвестного, знание

о собственном незнании обеспечивается определяющей рефлексией. Следовательно, первое условие формирования умения учиться у младших школьников — это целенаправленное, систематическое формирование учебной деятельности.

Продуктивные действия и операции необходимы для приобретения недостающих знаний, умений, способностей для решения второго вопроса самообучения: «Как выучиться?».

Учебная самостоятельность, инициативность, поисковая активность — ключевые черты портрета идеального выпускника современной школы. Эти черты должны закладываться в самом начале школьного образования.

Учебная самостоятельность включает в себя следующие составляющие: способность к обнаружению учебной задачи; умение сделать выбор; способность обобщать; развитие речевых умений; самоконтроль и рефлексия; способность планировать.

Для человека, умеющего учиться, всякая новая задача — это задача с недостающими условиями. «Это мне известно, а вот это не известно. Вот чего мне не хватает для решения задачи», - так в общем виде выглядит ответ на вопрос «чему учиться», так формулируется суть проблемы самообучения. Человек, умеющий учиться, ясно осознает свои возможности, а, следовательно, свою ограниченность: недостатки знаний, неспособность справиться с той или иной ситуацией (задачей), неумелость, некомпетентность. И, сталкиваясь с задачей, для решения которой ему не хватает определенных знаний, умений, способностей, он не уклоняется от нее, а ищет средства расширить свои возможности, изучает чужой опыт или изо-

бретает то, чего в опыте других людей, в культуре еще не было. Умеющий учиться также умеет, любит сам искать такие задачи, для которых у него недостает средств решения.

Известны три способа решить задачу с недостающими данными: самостоятельно изобрести, сотворить недостающие для решения средства и способы, т.е. перевести учебную задачу в творческую; самостоятельно найти недостающие условия в любом «хранилище информации»; запросить недостающие данные у преподавателя, поставившего эту задачу.

Учителю для успешной организации самостоятельной работы в классе важно использовать различные методические рекомендации, памятки. При выполнении различных заданий или их анализе постоянно обращается внимание учащихся на памятки, рекомендации, алгоритмы (лента букв, названия компонентов арифметических действий, памятки по написанию сочинений, заучиванию стихов наизусть, опорные схемы для решения задач, алгоритмы письменных вычислений). Это помогает им быстрее овладеть необходимыми умениями, усвоить определенный порядок действий и некоторые общие способы организации своей деятельности.

Очень важен контроль выполнения самостоятельной работы. Каждую самостоятельную работу необходимо проверять, подводить ее итоги, определять: что удалось лучше, а на что следует обратить особое внимание. Нужно распознать причину появления ошибки — найти верный путь к ее исправлению.

Отдельную немаловажную роль в развитии детской самостоятельности играют взаимоотношения ровесников.

Объединение усилий детей в решении задач имеет свои преимущества:

- возрастают объем усваиваемого материала и глубина его понимания;
- растут познавательная активность и творческая самостоятельность детей;
- меньше времени тратится на формирование учебных умений;
- снижаются дисциплинарные трудности, обусловленные дефектами учебной мотивации;
- ученики получают большее удовольствие от занятий, комфортнее чувствуют себя в школе;
- меняется характер взаимоотношений между учениками;
- возрастает сплоченность класса, дети начинают лучше понимать друг друга и самих себя, само- и взаимоуважение растут одновременно с критичностью, способностью адекватно оценивать свои и чужие возможности;
- ученики приобретают важнейшие социаль-

ные навыки: такт, ответственность, умение строить свое поведение с учетом позиции других людей, гуманистические мотивы общения;

- учитель получает возможность индивидуализировать обучение, учитывая при делении на группы взаимные симпатии детей, их уровень подготовки, темп работы;

- «воспитательная» работа учителя становится необходимым условием группового обучения, так как все группы в своем становлении проходят стадию конфликтных отношений.

В младшем школьном возрасте учебная самостоятельность проявляется уже в способности ученика вступать в инициативные отношения с учителем, учить себя с помощью учителя.

Задача учителя — будить мысль, давать простор самостоятельным суждениям, выводам и умозаключениям детей, не сообщать в готовом виде то, к чему ученики могут прийти путем собственных умственных усилий.

Использование современных образовательных технологий, различных форм организации обучения способствует развитию у младшего школьника учебной самостоятельности.

Учебная деятельность, должна превращаться в самостоятельную деятельность ученика, в которой он сам формулирует учебную задачу, ставит цель, производит учебные действия и действия контроля, оценивает результат.

Примеры способов само- и взаимопроверки используемые мною на уроках.

Групповые способы обучения.

Пересказ в группе. Каждой группе дается задание: прочитать текст; разделить его на части; кратко пересказать по частям; выделить основную мысль; рассказать о работе в группе (взаимопроверка — выставление оценок).

Обобщение по разделу «Природа» (предмет «Познание мира», 2 класс)

3 группы: «Воздух», «Вода», «Почва».

Вопросы для обсуждения в группе:

1. Что такое воздух (вода, почва)?
2. Свойства данных веществ;
3. Состав воздуха (состояние воды в природе), (состав почвы);
4. Значение данных веществ в природе (компетентностные вопросы):
 - А) Как можно поддерживать чистоту воздуха?
 - Б) Объяснить выражение «Без воды нет жизни»?
 - В) Почему на камнях не растут деревья?

Ребята зачитывают результаты своих работ, оценивают товарищей по объёму той работы, которую каждый выполнял в группе.

Технология «Ищу ошибки» (предмет «Русский язык») Дети, работая в группе, могут выполнять

задания по-разному, и каждый участник команды будет либо наблюдать, либо участвовать в поиске. При этом даже наблюдение станет более активным — ведь он в команде, и от его внимательности, помощи зависит победа или поражение.

Широкое применение в начальной школе имеет парная работа. Она характеризуется активным взаимодействием двух учеников.

В 1 классе задания даются на хорошо известном учебном материале, чтобы основное внимание дети могли уделить освоению приемов совместной работы. Например, взаимопроверка чтения. Сначала 1 ученик выступает в роли учителя, затем наоборот. Во 2–4 классах предлагается любое задание, требующее обсуждения ситуации в паре.

Для совместной работы предлагаются тренировочные задания, задания на взаимный поиск ошибок (само- и взаимопроверка словарных, математических диктантов (оценка на полях); парная работа на уроках познания мира).

Например, при изучении плана местности, дети рассматривают рисунки с условными обозначениями, затем рисуют: «болото», «мост», «смешанный лес», «школа», «родник», «луг» и т.д., потом проверяют и исправляют неточности в работе соседа.

Личностно-ориентированное обучение предполагает широкое использование индивидуальной работы.

Эта форма организации обучения становится более эффективной, если используется и фронтальная, и групповая, и парная работа. Упражнения, предлагаемые для индивидуальной работы,

составляются в виде индивидуальных карточек. Карточки могут быть разноуровневыми или одинаковыми.

Помощь в достижении поставленных целей учителю могут оказать технологические карты, которые дают ребенку возможность оценить дозированную учебную задачу, принять ее и сформулировать собственную конкретную цель на определенный этап деятельности. Вывод о значимости изучения данного материала дети делают сами, сами ставят учебную задачу, собственную цель.

Уровень организации детей возрастает по мере систематического использования технологических карт.

С первых шагов обучения, ребенок начинает постигать способы познания, азы работы с информацией, учиться организовывать свою деятельность. На этой основе вырабатывается индивидуальный стиль учебной деятельности, позволяющий продвигаться в постижении основ наук, обрабатывать большие объемы информации и, самое главное, ориентироваться в быстро меняющемся мире. Для выработки индивидуального стиля ведущее значение имеет активность ребенка в процессе учения, его самостоятельность в учебной деятельности, являющаяся для учителя, как целью, так и следствием в развитии учебных умений младшего школьника.

Гульнара Абилмансуркызы
АБИЛМАНСУР,
учитель начальных классов КГУ ОШ №42
Ауэзовский район,
г. Алматы.

Развитие читательской грамотности через применение заданий PISA

Аннотация. Статья написана для оказания методической и практической помощи учителям, формирующим навыки читательской грамотности обучающихся посредством заданий PISA. Методический аспект статьи включает в себя описание сути деятельности Международной программы PISA и детальный анализ результатов участия в ней казахстанских школьников. Особенность статьи — в предоставлении решений по проблеме развития читательской грамотности обучающихся и

предоставлении образца задания PISA, являющего собой ориентир разработки заданий подобного рода в каждодневной практике учителя. Являясь полезным инструментом совершенствования практики преподавания, статья гарантирует успешное развитие у учащихся навыков читательской грамотности.

Современная система образования Казахстана предполагает обеспечение высокого качества

образовательных услуг, предоставляемых организациями образования. Успешность обучения школьников определяет не только ЕНТ, но и независимые от страны международные сравнительные мониторинговые исследования образовательных достижений обучающихся. Одной из международных организаций, осуществляющих мониторинговые исследования качества общего образования, является PISA (англ. *Programme for International Student Assessment*), результаты деятельности которой отвечают на вопрос «*Обладают ли учащиеся 15 – летнего возраста, получившие обязательное общее образование, знаниями и умениями, необходимыми им для полноценного функционирования в современном обществе, т.е. для решения широкого диапазона задач в различных сферах*». [2] Мониторинг качества образования по программе PISA проводится по четырём основным направлениям: **грамотность чтения**, математическая грамотность, естественнонаучная грамотность и компьютерная грамотность. В исследовании 2018 года основное внимание уделялось выявлению тенденций развития **читательской грамотности** в мире за последние годы и оценке функциональной грамотности в области чтения. Республика Казахстан четырежды принимала участие в международном исследовании на функциональную грамотность школьников. С 2009 государство демонстрировало рост, а в 2018 показало снижение. (См. Таблица 1)

Показатели результатов казахстанских школьников в направлении «Грамотность чтения» оказались ниже первого года участия в программе. Разница между PISA-2015 и PISA-2018 составила – **40 баллов**. Разница между казахстанскими учениками от среднего показателя по ОЭСР по читательской грамотности составила **100 баллов (487 против 387)** [3].

ставленных целей программы и соответствующие меры, Подразделу 5.1.4 находим следующее: «*Будут пересмотрены задания и формат проведения итоговой аттестации, содержание ЕНТ с включением вопросов, направленных на замер функциональной грамотности и компетенций по аналогии с инструментами международных сопоставительных исследований PIRLS, PISA, ICILS, а также тестов SAT и др.*». [4]

В Электронном журнале Forbes, в статье «Почему казахстанские школьники провалили международный экзамен PISA?», Жаслан Нурбаев, доцент в ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, участник Школы аналитики CABAR.asia (Нур-Султан), в числе рекомендаций по решению выше обозначенной проблемы предлагает следующее:

- «необходимо все задания, которые были в PISA, внедрять в учебные программы школ. Разработать подобные задачи и материалы для программы обновленного содержания образования;

- на государственном уровне чтение книг и повышение читательской грамотности возвести в ранг идеологии, поддерживать инициативы граждан, волонтерские движения по распространению книг для сельских школ и детей, открыть библиотеки, читальни в сельской местности». [5]

Вышесказанное позволяет сделать вывод о том, что, первоочередной задачей учителей, имеющих целью развитие навыков функциональной грамотности учащихся в направлении «Грамотность чтения», становится формирование собственного умения разрабатывать и использовать в каждодневной практике задания, формирующие компетенции данного направления. Различают три группы читательских уме-

	2018		2015		2012		2009	
	Количество баллов	Место	Количество баллов	Место	Количество баллов	Место	Количество баллов	Место
Китай	555	1	531	6	-	-	-	-
Казахстан	387	70	427	54	393	59	390	54

Таблица 1. Результаты PISA 2009 – 2018 в направлении «Грамотность чтения».

Источник: https://en.wikipedia.org/wiki/Programme_for_International_Student_Assessment Дата обращения: 13.11.2021

Решение обозначенной выше проблемы (низкий уровень читательской грамотности казахстанских школьников) предусмотрено Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы, в которой, при обращении к Разделу 5. Основные направления, пути достижения по-

ний (аспектов), которые являются ключевыми при оценке читательской грамотности: *найти и извлечь (сообщение или информацию); интегрировать и интерпретировать (сообщение); осмыслить и оценить (сообщение)*, которые нужно принимать во внимание при разработке заданий PISA. Ниже приведено краткое описание чи-

тательских умений в рамках соответствующих групп. Аспект «Найти и извлечь» требует от учащихся таких умений, как: *Просмотр текста и нахождение информации, Поиск и извлечение информации из текста*. При этом в рамках аспекта «Интегрировать и интерпретировать» ученикам важно демонстрировать такие навыки, как: *Выявления буквального, Обобщения и формулирования выводов, Обобщения и формулирования выводов на основании информации, данной в нескольких источниках*.

В аспекте «Осмыслить и оценить» лежат умения: *Верификация текста, Размышление над содержанием и формой, Обнаружение и устранение противоречий*. [6] При разработке заданий, развивающих читательскую грамотность (читательские умения), необходимо принять во внимание то, что чтение текста – это сложный когнитивный процесс.

Вот почему в поле зрения учителя должны быть такие параметры, как:

- **Факторы, определяющие трудность текста:** *Единый текст, Составной текст, Статические тексты, Динамические тексты*.

- **Формат текста:** *Сплошные тексты, Несплошные тексты, Смешанные тексты*.

- **Тип текста:** *Описание, Повествование, Изложение, Аргументация, Инструкция, Взаимодействие (сделка)*.

Важно помнить и о том, что, в отличие от традиционных заданий, развивающих читательскую грамотность, задания PISA основаны на реальных ситуациях, которые можно разделить на следующие категории: *Личные ситуации, Общественная категория, Тексты для учебных ситуаций, Деловая ситуация*. [7]

В заключение важно заметить, что Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020-2025 годы Постановлением Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988 обуславливает дальнейшее участие казахстанских школьников в исследованиях PISA.

«Продолжится участие казахстанских школьников в международных сопоставительных исследованиях PISA, TIMSS, PIRLS, ICILS, а также участие Казахстана в PIAAC. Для объективной и независимой оценки отдельных школ казахстанские обучающиеся ежегодно примут участие в PISA-based Test for School». [8] Анализ и использование педагогами предложенного в статье материала

поможет организации эффективного процесса формирования и развития читательской грамотности обучающихся.

Список использованной литературы:

1. [Электронный ресурс]. Url: <https://blog.kniga.biz.ua/55-tsitatyi-o-knigah-i-chtenii/> Дата обращения: 13.11.2021
2. (PISA годы [Электронный ресурс]. URL: http://www.ivege.ru/content/work/international_studies/pisa Дата обращения: 13.11.2021
3. [Электронный ресурс]. URL: https://forbes.kz/process/education/pochemu_kazahstanskije_shkolniki_provalili_mejdunarodnyiy_ekzamen_pisa/ Дата обращения: 13.11.2021.
4. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы [Электронный ресурс]. URL: <https://primeminister.kz/assets/media/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-i-nauki-respubliki.pdf> Дата обращения: 13.11.2021
5. [Электронный ресурс]. URL: https://forbes.kz/process/education/pochemu_kazahstanskije_shkolniki_provalili_mejdunarodnyiy_ekzamen_pisa/ Дата обращения: 13.11.2021.
6. Примеры открытых заданий PISA по читательской, математической, естественнонаучной, финансовой грамотности и заданий по совместному решению задач. [Электронный ресурс]. URL: <https://krippo.ru/files/PISA/task.pdf> Дата обращения: 13.11.2021
7. Международная программа PISA Примеры заданий по чтению, естествознанию, математике. [Электронный ресурс]. URL: file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/Zadaniia_po_chitatelskoi_gramotnosti_RAO.pdf. Дата обращения: 13.11.2021
8. Об утверждении Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 - 2025 годы [Электронный ресурс]. URL: <https://primeminister.kz/assets/media/gosudarstvennaya-programma-razvitiya-obrazovaniya-i-nauki-respubliki.pdf> Дата обращения: 13.11.2021

Гульжан Бекжановна
ЕСИМСЕИТОВА,
учитель по биологии Назарбаев Интеллектуальной
школы химико-биологического направления.
г. Петропавловск,
Северо-Казахстанская область.

Повышение мотивации учащихся через развитие творческих способностей

В современной школе в настоящее время остро стоит задача повышения эффективности педагогического процесса. Как сделать учебный процесс более эффективным?

Каждый учитель хочет, чтобы его ученики хорошо учились, с интересом и желанием занимались в школе. В этом заинтересованы и родители учащихся. Но подчас и учителям, и родителям приходится с сожалением констатировать: «не хочет учиться», «мог бы прекрасно заниматься, а желания нет». В этих случаях мы встречаемся с тем, что у ученика не сформировались потребности в знаниях, нет интереса к учению.

Учителя знают, что школьника нельзя успешно учить, если он относится к учению и знаниям равнодушно, без интереса и, не осознавая потребности к ним. Поэтому перед школой стоит задача по формированию и развитию у ребёнка положительной мотивации к учебной деятельности с целью повышения эффективности учебного процесса.

Проблема мотивации исследуется достаточно широко. Наблюдение за работой учителей показывает, что они далеко не всегда уделяют должное внимание мотивации учащихся. Многие учителя, часто сами того не осознавая, исходят из того, что раз ребенок пришел в школу, то он должен делать все то, что рекомендует учитель.

Развивать у детей творческие способности — задача сложная и трудная. С чего же надо начинать? Конечно, с внимания к языку художественного произведения. Стараемся сделать так, чтоб дети учились замечать не только что, но и как изображено. У нас есть тетради, где собраны материалы по временам года. Эти тетради во многом помогают нам при подготовке уроков. Дети заводят тетради творческих работ — «словесные шкатулки». В них они записывают слова, поразившие их точностью, яркостью, описанием действия предмета. Нередко в тетради появляются целые отрывки из прочитанного произведения. Дети учатся читать с карандашом, с удовольствием несут свои «находки» в класс.

Открытия детей используем на разных уроках. В этих же тетрадях дети записывают стихи, песни, загадки, частушки, юмористические рассказы, которые сочинили самостоятельно. Таким образом, активизируется словарный запас школьника, идёт его обогащение и развитие. Этому способствуют задания:

- подобрать слова, сходные и противоположные по смыслу;
- придумать слова и словосочетания на тему;
- составить предложения с заданным словом;
- составить предложения с предложенным словосочетанием, по картинке, по схеме;
- составить рассказ по вопросам, по картинкам;
- нарисовать словесную картинку к строчкам рассказа, стихотворения;
- озаглавить части рассказа, картинки, стихотворения.

Включение в уроки подобных заданий создаёт возможность вовлечения учащихся в посильную для них творческую деятельность. Задания этого вида в наибольшей степени побуждают учащихся к самостоятельности и в постановке целей, в достижении нового результата.

Довольно большая свобода действий открывается перед учеником при выполнении заданий, требующих изменить и преобразовать рассказ, кратко передать содержание текста, изменить слова в тексте, написать изложение, изменить в изложении лицо, от которого идёт повествование.

Очень часто вместе с детьми создаём диафильмы по прочитанному произведению. Каждый рисует кадр диафильма, составляет текст. Дети с интересом рассматривают работы, активно обмениваются мнениями, сравнивают со своей работой. Без моего вмешательства становится ясно, чьи работы лучше, у кого следует поучиться.

Большую ценность представляют загадки. Они учат детей говорить ярко, образно, просто. Работа над загадками — это упражнение в самостоятельном развитии мышления, сообразительности, воображения. Загадки обогащают память детей. Уроки с использованием загадок проходят интересно и не утомляют учащихся, доставляя им полезные упражнения для ума.

Особое место в системе творческого развития занимает сочинение. Именно сочинение — высшая форма проявления творческих способностей. *«Ребёнок должен жить в мире творчества». «Без этого, — писал В.А. Сухомлинский, — он засушенный цветок».*

Наиболее благоприятным материалом для творческих сочинений являются наблюдения за природой и окружающей жизнью. Дети очень тонко чувствуют и понимают язык природы. Чтобы научить видеть различия, сравнивать, выделять существенные признаки, изменения в при-

роде, замечать красоту времён года, вожу детей на одно и то же место для наблюдений. Так появляются «Зимняя сказка», «Майский лес», «Красавица осень».

Вот сочинение второклассницы: *«Красиво в лесу весной. Природа просыпается после долгого сна. Оживает каждое дерево. Пробивается трава – мурава. На деревьях появляются клейкие листочки. Почувств тепло, выползают жуки, букашки. Они вылезают из своих домиков и греются на солнышке, подставляя ему то спинки, то лапки»*. Сочинение написано ярко, правдиво. Видно, что ребёнку это творчество доставляет радость.

Традиционными стали мини-сочинения «Красота вокруг нас». Герой сочинения – любой предмет, увиденный, замеченный детьми. На уроках использую открытки с пейзажами для мини-сочинений.

Для творческого развития ценны сочинения по началу. «Однажды две подружки отправились в лес на прогулку». А дальше фантазируй. Тут и встреча с Лесовиком, зайчиком, осенним листиком, летающей тарелкой... Интересны сочинения «Если был бы я волшебником...» (президентом, учителем...).

Благотворно на детей влияет музыка. Во время прослушивания музыки, они пытаются представить какие-то образы.

Новые образовательные стандарты помимо учебных занятий включают в себя и внеурочную деятельность. Внеучебная деятельность для младших школьников – это способ научиться тому, чему не может научить обычный урок, это ориентация в реальном мире, проба себя, поиск себя. Разнообразная форма организации внеурочной

деятельности значительно повышает активность и работоспособность детей, способствует психологической разрядке, снятию стрессовых ситуаций, гармоничному включению в мир человеческих отношений, а значит эффективности обучения.

Внеурочная деятельность представлена кружками. На занятиях кружка ребята учатся решать конкретные информационные задачи определённого уровня сложности и применять полученные в процессе изучения общие учебные умения и навыки.

Формы организации занятий кружка разнообразны: логические игры, решение головоломок, тематические праздники, викторины, конкурсы, беседы, продуктивные (инновационные) игры, эксперименты, наблюдения, экспресс-исследования, коллективные, групповые и индивидуальные исследования, защита исследовательских работ, коллективные путешествия, посещение объектов с исследовательской целью.

Я считаю, что основная цель начального обучения – помочь ребёнку пробудить все заложенные в нем задатки при помощи учебной деятельности, понять самого себя, найти самого себя, чтобы в конечном итоге – стать Человеком, хотя бы *захотеть* победить в себе негативное и развить позитивное. Решающая роль в этом принадлежит учителю. Каждый учитель должен понимать к чему он стремится в воспитании и обучении детей.

Наталья Владимировна КОЛОСОВА,
учитель начальных классов КГУ ОШ №42
г. Алматы.

Студенттердің денсаулығын қамтамасыз етудегі дене шынықтырудың рөлі

Дене шынықтыру жалпы адамзаттың, мәдениеттің органикалық бөлігі, оның ерекше тәуелсіз саласы. Бұл адамның өмірлік маңызды аспектілеріне әсер етеді, генетикалық жолмен берілетін және білім беру, қызмет пен қоршаған орта әсерінен өмір процесінде дамитын бейімділік түрінде алынған. Ол қарым-қатынас, ойын, ойын-сауықтың әлеуметтік қажеттіліктерін қанағаттандырады. Дене шынықтыру денсаулық жағдайын оңтайландырады. Дене шынықтырудың негізінде

үш қасиетті бар. Біріншіден, ол өзін-өзі дамыту қабілетін анықтайды, адамның әлеуметтік және рухани тәжірибесіне байланысты «өзіне» бағытталуын көрсетеді, оның шығармашылық «өзін-өзі құруға», өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысын қамтамасыз етеді. Екіншіден, дене шынықтыру бұл болашақ маманның әуесқой, белсенді өзін-өзі танытуының негізі, оның кәсіби жұмысының пәні мен процесіне бағытталған дене шынықтыру құралдарын қолданудағы шығармашылық-

тың көрінісі. Үшіншіден, ол дене шынықтыру, спорт, қоғамдық және кәсіби қызмет процесінде туындайтын қатынастарға бағытталған жеке тұлғаның шығармашылығын көрсетеді, оның субъективті көріністерінің кеңістігі соғұрлым бай болады. Дене шынықтырудың бір бөлігі — спорт. Онда адам өз мүмкіндіктерінің шекарасын кеңейтуге тырысады, бұл жетістіктермен сәтсіздіктерден туындаған эмоциялардың үлкен әлемі, адамды тәрбиелеудің және өзін-өзі тәрбиелеудің тиімді құралы. Соңғы уақытта әлеуметтік ортадағы өзгерістер, табиғи апаттармен катаклизмдер, қоғамдағы тұрақсыздық, жаңа еңбек қатынастары соншалықты тез дамып, адам ағзасы миллиондаған жылдарға созылған кездегі процесінде оларға бейімделуге уақыт жоқ. Денсаулық — бұл адамның жұмыс істеу қабілетін анықтайтын және жеке тұлғаның үйлесімді дамуын қамтамасыз ететін алғашқы және маңызды қажеттілік. Бұл әлемді білудің, адамның өзін-өзі растауы мен бақытының маңызды шарты. Белсенді ұзақ өмір бұл адам факторының маңызды құрамдас бөлігі. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының жарғысы денсаулықты «аурулар мен физикалық ақаулардың болмауы ғана емес, сонымен бірге толық әлеуметтік және рухани әл-ауқат жағдайы» деп анықтады. Өз денсаулығын сақтау әркімнің тікелей міндеті, адамның оны басқаларға беруге құқығы жоқ. Шынында да, адам 20-30 жасында өзін катастрофиялық күйге келтіріп, содан кейін ғана медицина туралы еске түсіретіні жиі кездеседі. Медицина қаншалықты керемет болса да, ол бізді барлық аурулардан құтқара алмайды. Адам өз денсаулығын жасаушы, ол үшін күресу керек. Ерте жастан бастап белсенді өмір салтын ұстану, шынығу, дене шынықтыру және спортпен шұғылдану, жеке гигиена ережелерін сақтау қажет — бір сөзбен айтқанда, денсаулықтың шынайы үйлесіміне қол жеткізу керек. Жалпы, денсаулықтың үш түрі туралы айтуға болады: физикалық, психикалық және моральдық денсаулық (әлеуметтік).

- Физикалық денсаулық — бұл оның барлық мүшелері мен жүйелерінің қалыпты жұмыс істеуіне байланысты дененің табиғи жағдайы. Егер барлық органдар мен жүйелер жақсы жұмыс істесе, онда бүкіл адам ағзасы (өзін-өзі реттейтін жүйе) дұрыс жұмыс істейді және дамиды;

- Психикалық денсаулық мидың жағдайына байланысты, ол ойлау деңгейі мен сапасымен, зейін мен есте сақтау қабілетінің дамуымен, эмоционалды тұрақтылық дәрежесімен, ерік-жігердің дамуымен сипатталады;

- Моральдық денсаулық адамның әлеуметтік өмірінің негізі болып табылатын моральдық

принциптермен анықталады, яғни белгілі бір адамзат қоғамындағы өмір.

Дені сау және рухани дамыған адам бақытты — ол өзін жақсы сезінеді, жұмысынан қанағат алады, өзін-өзі жетілдіруге тырысады, осылайша рух пен ішкі сұлулықтың өшпейтін жастығына жетеді. Адамның тұтастығы, ең алдымен, дененің психикалық және физикалық күштерінің өзара байланысы мен әрекеттесуінде көрінеді.

Дененің психофизикалық күштерінің үйлесімі денсаулықтың резервтерін арттырады, біздің өміріміздің әр түрлі салаларында шығармашылық көрініс үшін жағдай жасайды. Белсенді және дені сау адам ұзақ уақыт жастығын сақтайды, шығармашылық қызметін жалғастырады, «жанның жалқаулығына» жол бермейді. Академик Н.М. Амосов жаңа медициналық терминді енгізуді ұсынды «Денсаулық саны» дененің қосалқы мөлшерін белгілеу үшін.

Салауатты өмір салты мынадай негізгі элементтерді қамтиды: еңбек пен демалудың ұтымды режимі, зиянды әдеттерді жою, оңтайлы қозғалыс режимі, жеке гигиена, шынығу, тиімді тамақтану және т.б. Еңбек пен демалыстың ұтымды режимі кез келген адамның салауатты өмір салтының қажетті элементі болып табылады. Дұрыс және қатаң сақталған режиммен дененің жұмыс істеуінің нақты және қажетті ырғағы жасалады, бұл жұмыс пен демалу үшін оңтайлы жағдай жасайды және сол арқылы денсаулықты нығайтуға көмектеседі. Ежелден бері жалаң аяқпен жүру керемет қатайтатын құрал екені белгілі. Қысқы жүзу — қатаюдың ең жоғары түрі. Қатаю денеге жалпы күшейтетін әсер етеді, жүйке жүйесінің тонусын жоғарылатады, қан айналымын жақсартады, метаболизмді қалыпқа келтіреді. Оңтайлы мотор режимі салауатты өмір салтының маңызды шарты болып табылады. Оның негізін студенттердің денсаулығын нығайту және дене қабілеттерін дамыту, денсаулығы мен моторикасын сақтау, жасқа байланысты қолайсыз өзгерістердің алдын-алуды күшейту міндеттерін тиімді шешетін жүйелі дене жаттығулары мен спорт құрайды. Сонымен қатар, дене шынықтыру және спорт білім берудің маңызды құралы ретінде әрекет етеді. Адамның физикалық дамуын сипаттайтын негізгі қасиеттер — күш, жылдамдық, ептілік, икемділік және төзімділік. Осы қасиеттердің әрқайсысын жақсарту денсаулықты нығайтуға көмектеседі. Ауруларды тиімді сауықтыру және алдын алу үшін ең алдымен ең құнды сапаны — қатаюмен және салауатты өмір салтының басқа компоненттерімен бірге төзімділікті үйрету және жетілдіру қажет, бұл денені көптеген ауруларға қарсы сенімді қалқанмен қамтамасыз етеді. Денсаулықты сақтаудың маңызды шарты — дене шынықтыру және спорт. Дененің

катаюымен үйлесетін физикалық жаттығулар денсаулық пен жастықтың нағыз эликсирі болып табылады. Денсаулықтың негізгі мәні — физикалық және рухани күштердің үйлесімі, жүйке жүйесінің тепе-теңдігі, төзімділік, қоршаған ортаның зиянды әсеріне қарсы тұру қабілеті. Дене шынықтыру мен спортты дамыту, салауатты өмір салтының ұстанымын насихаттау болып табылады.

**Исенбай Отегенұлы
МОЛДАХАНОВ,
YESSEN OV UNIVERSITY
«Дене шынықтыру және спорт» кафедрасының
аға оқытушысы, магистр.
Ақтау қаласы.
Маңғыстау облысы.**

Қазақстан Республикасының кәсіптік білім беру жүйесіне EQF енгізу перспективалары. Жас маман жобасы

**Батыржан Бауыржанұлы ӘКІРАМ,
Қызмет көрсету және тамақтандыру саласындағы инновациялық
технологиялар колледжінің өндірістік оқыту шебері, азық-түлік
өнімдерінің технологиясы мамандығының техника және
технологиялар магистрі.
Алматы қаласы.**

Еуропалық біліктілік шеңбері (EQF) ұлттық біліктіліктің бүкіл Еуропада оқылымды болуын қамтамасыз ететін, жұмысшылар мен студенттердің елдер арасындағы ұтқырлығына ықпал ететін және олардың өмір бойы білім алуына ықпал ететін аударма құралы ретінде жұмыс істейді. EQF әр түрлі елдердің ұлттық біліктілік жүйелерін жалпы еуропалық анықтамалық жүйемен байланыстыруға бағытталған. Жеке адамдар мен жұмыс берушілер EQF-ді әр түрлі елдердің біліктілік деңгейлерін және әр түрлі білім беру мен оқыту жүйелерін жақсы түсіну және салыстыру үшін қолдана алады. 2012 жылдан бастап Еуропада шығарылған барлық жаңа біліктіліктер EQF-стандарттарының шеңберінде оқытылады.

Еуропалық біліктілік шеңберін негізге ала отырып, еліміздің тұңғыш президенті «Жас маман» жобасын әзірлеуді тапсырды. «Жас маман» жобасы 2019 жылдың 23 қаңтарында жастар жылының ашылу салтанатында берілген Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н.Ә. Назарбаевтың тапсырмасына сәйкес әзірленген.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Өнімді жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемле-

кеттік бағдарламасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» қаулысымен «Еңбек», «Жас Маман» жобасының операторын «Кәсіпқор» Холдингі» АҚ анықтады.

«Жас Маман» жобасының мақсаты — ең көп талап етілетін 100 кәсіп бойынша 180 колледж бен 20 университетті жаңарту және білікті мамандар даярлаудың EQF шеңберінде халықаралық тәжірибесін енгізу.

Мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

- аймақтар бойынша сұранысқа ие 100 өндірістік және қызмет көрсету кәсіптерін анықтау;
- таңдалған мамандықтар бойынша мамандар даярлайтын колледждер мен университеттерді таңдау;
- сатып алынатын жабдықтардың тізімін қалыптастыру;
- білім беру үдерісін жаңарту, оқытушылар мен өндірістік оқыту шеберлерін даярлау, сондай-ақ жарияланған мамандық бойынша халықаралық стандарттарға, EQF — Еуропалық біліктілік стандартына сәйкес оқыту бағдарламасын құруға көмектесу үшін шетелдік серіктестерді тарту;
- қосымша қаржыландыру шартымен қол-

леджерге жабдықтар сатып алу (жергілікті бюджеттерден кемінде 5%).

- лизинг тетігі арқылы және / немесе университеттердің жеке қаражаты есебінен ЖОО-ға жабдықтар сатып алу.

«Жас Маман» жобасын іске асыру нәтижесінде білім беру ұйымдары ұлттық және халықаралық деңгейде сұранысқа ие мамандарды даярлауға қажетті заманауи құрал-жабдықтармен жарақтандырылады, өз аймағының мәлімделген мамандық бойынша құзыреттілік орталықтарына айналады, сонымен қатар қатысушыларды WorldSkills чемпионаттарына дайындайды.

Колледжімізде жас маман жобасы аспаз құзыреттілігі бойынша финляндиялық білім бағдарламасы арқылы іске асуда.

Финдер емтиханға емес, баланы өмірге әзірлейді, яғни нақты бір маман даярлауда белгілі бір қағидаға сүйеніп емес, мамандықтың сұраныс аясындағы замануи талаптарына сүйене отырып оқытады.

Еларалық зерттеулерге қарағанда, фин оқушылары әлемде білімнің ең жоғары деңгейін көрсеткен. Сонымен бірге олар әлемдегі ең оқымысты балалар, табиғи ғылымдар бойынша екінші орын, ал математика бойынша 5-орын алған. Сондықтан да жас маман жобасы шеңберінде финлян-

диялық білім бағдарламасын қолдана отырып, EQF (Еуропалық біліктілік шеңбері) стандартына сәйкес маман даярлау басты міндетіміз. Бұндай мамандар өз құзыреттілігі аясында елімізде ғана емес, EQF-стандартын мойындаған барлық елдерде жұмыс жасай алады. Дегенмен де қалыпты стандарттан ауытқып, жаңа стандартқа ауыса отырып білім беру қиындықтар туғызады. Мысалы: аспаз біліктілігі бойынша қалыпты модульдік бағдарламада шикізатар мен тағамдарды өзінің жеке классификациясы бойынша жіктеп білім беретін болсақ финляндиялық бағдарламада керісін-

ше таңғы ас, түскі ас, кешкі асқа қолданылатын тағамдар классификациясы бойынша жіктеп білім береді.

Бұл жобаның қиындық жақтарын ғана емес пайдалы жақтарын ескерген жөн. Қазіргі таңда елімізде көптеген мейрамханалар мен қонақ үйлер еуропалық стандарт шеңберінде жұмыс жасағандықтан EQF шеңбері аясында білім алған мамандар өте үлкен сұранысқа ие болатыны анық. Мысалы: қазіргі таңда қонақ үйлерде таңғы ас, түскі ас, кешкі ас, ая-қард қызметтері бойынша қызмет көрсетеді. Нақты осы тараулар бойынша білім алған мамандар құзыреттілік шыңын бағындыра алуына нық сенеміз.

Казахстанцы-фронтовики

Класс: Неслышание.

Цель: формировать представление учащихся о долге, мужестве, героизме совершенными в годы войны;

- Развитие чувства восхищения и гордости подвигами людей, совершенными в годы войны;

- Воспитать волю, целеустремленность, нравственную красоту;

- Развитие остаточного слуха.

Оборудование: Интерактивная доска, слайды, таблички.

Словарь: Патриоты, подвиг, защитники, священная война.

Ход занятия:

1. Орг. момент — (Наденьте наушники).

2. Фонетическая разминка. Дежурный звук (з-с).

3. Слухо-речевая разминка..

- Настя, спроси у Айкына какая сегодня тема. Айкын, спроси меня что мы будем делать.

- Ребята, как вы думаете о чем будем говорить сегодня.

II. Сообщение темы.

Сейчас внеклассное занятие. Посмотрите на картинки (презентация).

Обращение к словарю:

Патриот — греч.). Человек, горячо любящий

свое отечество и народ, старающийся быть им полезным.

Подвиг — поступок который будут помнить многие года.

Священная война — война за жизнь своего народа и своей земли.

Защитники — военные защищающие свою землю, свой край.

Ребята, в каком году началась Великая Отечественная война (в 1941 году). Что вы можете рассказать о войне?

Великая Отечественная война 1941-1945 гг. — война, какой не было в истории. С каждым годом мы все дальше и дальше уходим от военной поры. Но время не имеет власти над тем, что люди пережили в войну. Это было очень трудное время. Советский солдат умел смело смотреть в глаза смертельной опасности. Его волей, его кровью добыта победа над сильным врагом. Памяти наших прадедов, дедов, матерей, провожавших солдат и офицеров Советской Армии. Всех павших на фронтах Великой Отечественной войны 1941-1945 годов посвящается...

Что вы знаете о фронтовиках-казахстанцах? (Бауржан Момышулы, Алия Молдагулова, Маншук Маметова, Талгат Бигельдинов).

Сегодня я вас познакомлю с героями-казахстанцами, о которых вы наверное не слышали.

Герой Советского Союза Султан Баймагамбетов являлся командиром пулеметного отделения 147-го стрелкового полка Ленинградского фронта. Султан Баймагамбетов, закрывший грудью амбразуру пулемета, совершил бессмертный подвиг. Герой родился 21 февраля 1920 года в ауле Коянды-Агаш в семье крестьянина. В октябре 1940 года он был призван в Красную Армию. Окончил полковую школу. Участник Великой Отечественной войны с июня 1941 года. В 1942 году вступил в ВКП(б). 22 июля 1943 года в бою в районе поселка Синявино в траншеях противника уничтожил до десятка врагов. В бою 25 июля продвижение наших воинов было остановлено огнем пулемета из вражеского дзота. О отважный воин подполз к огневой точке и забросал её гранатами. Но пулемёт не умолк. Тогда он закрыл амбразуру грудью. Ему был всего 23 года. Герой похоронен в братской могиле на воинском мемориале «Синявинские высоты» в поселке Синявино Ленинградской области.

Герой Советского Союза Малик Габдуллин.

не только известен как участник ВОВ, но и писатель и ученый. Родился в ноябре 1915 года в селе Койсалган Акмолинской области. Окончил Казахский педагогический институт им. Абая. В 1935-1937 годы находился на военной службе. В 1937-1938 годы — литературный работник в газете

«Социалистік Қазақстан», заместитель редактора газеты «Қазақстан пионері», научный сотрудник Института языка и литературы Казахского филиала академии наук СССР. В 1941-1945 годах участвовал в Великой Отечественной войне в составе Восьмой гвардейской дивизии имени Панфилова, воевал в Калининском фронте. В январе-марте 1942 года в боях под городом Холм Новгородской области Малик Габдуллин руководил группой солдат, которые в сражении с преобладающими силами фашистов гранатами подбили два танка, уничтожили большое число фашистов и 12 взяли в плен. Габдуллин был ранен, но не покинул поле боя. За этот подвиг старшему политруку Малику Габдуллину Указом Президиума Верховного Совета СССР от 30 января 1943 года было присвоено звание Героя Советского Союза с вручением ордена Ленина и медали «Золотая Звезда». После войны занимался научно-педагогической деятельностью. В 1946-1951 годы — директор, заместитель директора Института литературы и языкознания Академии наук Казахской ССР. В 1951-1963 годы — ректор Казахского педагогического института имени Абая. В 1963-1973 годы — заведующий отделом фольклора Института литературы и искусства им. Мухтара Ауэзова АН Казахской ССР. Скончался 2 января 1973 года в Алматы.

Еще один участник войны, совершивший бессмертный подвиг — прославленный **снайпер Тулеугали Абдыбеков**. Его имя также занимает важное место в истории Великой Отечественной войны. Он не получил звание Героя Советского Союза, однако мужественный герой бесстрашно воевал на войне. Тулеугали Абдыбеков родился в 1916 году в Жарминском районе Семипалатинской области. В 1932 году по приглашению родственников Тулеугали Абдыбеков переезжает в южный Казахстан, совхоз «Пахта-Арал». Здесь он работает хлопководом. Отсюда его призывают в ряды Советской Армии, и едет он служить в Хабаровский край. В мае 1942 года он прибыл на Калининский фронт. Стал снайпером. Как отмечалось в отчете военных действий Восьмой Гвардейской стрелковой дивизии, в декабре 1942 года старшим сержантом Абдыбековым было истреблено уже 219 фашистов. Всего до своей гибели им было уничтожено 397 фашистов. 22 февраля 1944 года состоялась его последняя дуэль с немецким снайпером. Абдыбекову нездоровилось, так как он был простужен, и в какой-то момент немецкий снайпер опередил его и выстрелил первым. Абдыбеков был тяжело ранен в шею, но ответным выстрелом убил наповал немецкого снайпера. Это был последний уничтоженный им враг. 23 февраля 1944 года, в день Советской Армии, Тулеугали Абдыбеков умер от ран и был похоронен северо-

восточнее станции Насва Ново-Сокольнического района Калининской области.

Получивший звание Героя Советского союза **Тулеген Тохтаров** воевал в качестве автоматчика 23-го гвардейского стрелкового полка Восьмой гвардейской ордена Ленина Краснознаменной стрелковой дивизии имени генерал-майора И. В. Панфилова 3-й ударной армии Калининского фронта. Родился 19 декабря 1921 года в селе Каракудук Восточно-Казахстанской области. Как говорится в открытых данных, он окончил 4 класса. Работал рафинировщиком на Лениногорском свинцовом заводе Лениногорского полиметаллического комбината. Годы службы — с 1941 по 1942 годы. Автоматчик роты автоматчиков старшего лейтенанта Соловьева, 23-го гвардейского стрелкового полка (8-я гвардейская стрелковая дивизия, 3-я ударная армия, Калининский фронт) гвардии красноармеец Тулеген Тохтаров в бою за село Нагаткино Новгородской области 5 февраля 1942 года одним из первых ворвался в село, огнем из автомата уничтожил семерых фашистов и двоих взял в плен. Однако сам Тулеген Тохтаров был убит в бою 10 февраля 1942 года. Отметим, что первый очерк о Тулегене Тохтарове написал Ма-

лик Габдуллин в 1942 году.

Задание: В каком году закончилась Великая Отечественная война?

Сколько казахстанцев ушло на фронт в годы Великой Отечественной войны? (**Более 1 млн. 600000 тыс. чел.**)

Кого из воинов-казахстанцев участвовавших в Великой Отечественной войне вы еще знаете?

В какой битве участвовала 8-я гвардейская стрелковая дивизия имени Героя Советского Союза генерал-майора И.В. Панфилова? (**В битве при обороне Москвы**)

Использованная литература:

1. Война, народ, победа 1941-1945 гг. В 2-х книгах, — М., Политиздат, 1976.

2. Из кинолетописи Великой Отечественной войны 1941-1945 гг., — М., Искусство, 1985.

3. Очерки о Великой Отечественной войне 1941-1945 гг., — М., Политиздат, 1986.

**Ерлан Джанатович
ТОЙКИН,**

**воспитатель специальной школы-интернат №5
г. Семей,**

Восточно-Казахстанская область.

Механикадағы күштер

Назерке Лепескызы КАЛАМБАЙ,
№276 орта мектептің физика пәні мұғалімі.

**Қазалы ауданы,
Қызылорда облысы.**

Осы сабақта жүзеге асатын оқу мақсаты (оқу жоспарына сілтеме)	9.2.2.3 — ауырлық күші, серпімділік күші және үйкеліс күші табиғатын түсіндіру
Сабақ мақсаты	Барлық оқушылар істей алады: ауырлық күші, серпімділік күші және үйкеліс күштерінің физикалық мағынасын түсінеді, оларды ажырата алады. Көптеген оқушылар істей алады: Механикадағы күштердің формулаларын пайдалана отырып, есептер шығара алады. Кейбір оқушылар істей алады: Механикадағы күштердің нақты өмірмен байланыстырылған күрделі есептер шығара алады.

Бағалау критерийі		- механикалық күштердің физикалық мағынасын түсінеді және оларды ажырата алады; - механикадағы күштердің формулаларын пайдаланып есептер шығарады; - өмірмен байланыстырылған күрделі есептерді шығарады.		
Сабақ барысы				
Жоспарланған сабақ кезеңдері	Мұғалімнің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы (5 минут)	Ұйымдастыру кезеңі: Сәлемдесіп, түгелдеу, назарларын сабаққа аудару. «Формулалар» әдісі арқылы топқа бөлу. Түрлі-түсті стикерлерге ауырлық күшінің, серпімділік күшінің және үйкеліс күшінің формулаларын жазып, оларды кері аударып тақтаға ілінеді. Ауырлық күші; Серпімділік күші; Үйкеліс күші. (W) Үй тапсырмасының орындалуын тексеру. «Веер» әдісі арқылы тексеріледі. Веер пішінді қағаздың әр бөлігінде сұрақтар болады. Инерция деп қандай құбылысты айтамыз? Жермен байланысқан санақ жүйесі инерциялық жүйеге жата ма? Г. Галилей мен И. Ньютон тұжырымдамаларының айырмашылығы неде? Ньютонның I заңын тұжырымдаңдар. Қандай санақ жүйесі инерциялық емес жүйеге жатады? Кері байланыс. «Еркін микрофон» (f) «Керемет», «Тамаша» сөздері арқылы мұғалім жалпы сыныпты бағалайды.	Оқушылар тандап алған стикерде жазылған формулалар арқылы 3 топқа бөлінеді. Веерді әр оқушыға ұсыну арқылы сұрақтарға жауаптар алынады. «Еркін микрофон» әдісі арқылы оқушылар бір-біріне кері байланыс жүргізеді.	«Керемет», «Тамаша» сөздері арқылы мұғалім жалпы сыныпты бағалайды.	Формулалар жазылған стикерлер

Сабақтың ортасы	Жаңа сабақтың тақырыбын ашу.	Берілген тақырыпшаларды оқулықтан оқып, сосын «Bilimland» - тен өз тақырыптары туралы толық мәлімет алады. Аталған әдіс барысында оқушы ең бірінші тақырыбы туралы бейнефильмде көргені мен оқулықта оқығандағы түсінгенін жұптасып түйінді ойларын жазады, сосын оны топта талқылайды.	Бағалау критерийі	Дескриптор	https://bilimland.kz/kk/courses/physics-kk/mexanika/dinamika/lesson/kush
(15 минут)	(G) «Ойлан, Жұптас, Бөліс» әдісі Әр топқа өз атауларына сәйкес тақырыпшалары беріледі. Кері байланыс: «Серпілген сауал» әдісі арқылы топтар бір-біріне сұрақтар қою арқылы кері байланыс жасайды. (f) «Смайликтер» әдісі. Смайликтер беру арқылы қалыптастырушы бағалауды мұғалім жүргізеді. Өте жақсы Жақсы Әлі де талпын	Ең соңында әр топ өз тақырыптары туралы сыныпқа жариялап айтып шығады.	Механикалық күштердің физикалық мағынасын түсінеді және оларды ажырата алады.	1. Механикадағы күштердің негізгі анықтамаларын біледі; 2. Күштерді бір-бірінен ажыратады; 3. Оларға мысалдар келтіреді.	 Смайликтер

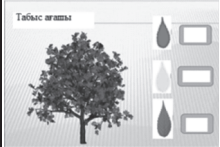

(12 минут)	(I), (W) «Кім тапқыр» әдісі арқылы деңгейлік есептер беріледі. Жеке орындап біткен соң нәтижелерін топта тексереді. I деңгей Денеге әрекет ететін ауырлық күші 10 кН. Ол дененің массасы қандай? Екі бала екі ұшына динамометр ілінген резеңке бауды екі жаққа тартады. Бау 2 см ұзарғанда динамометрлердің әрқайсысы 20 Н күшті көрсетті. Баудың қатандығы қандай? II деңгей Үйдегі үлкен шкафты қозғалту үшін оған 8 Н және 6 Н болатын екі күш әрекет етеді. Күштер бағыттарының арасындағы бұрыш 90°. Осы екі күштің теңәрекетті күші неге тең? Ұзындығы $l_1=6$ см серіппе модулі $F_1=50$ Н болатын күштің әсерінен $\Delta l=4$ мм-ге ұзарды. Модулі $F_2=200$ Н болатын күш әрекет еткен кездегі серіппенің ұзаруын l_2 анықтаңдар. III деңгей Шанаға жегілген иттер қардың бетімен максимал 500 Н күшпен әрекет ете алады. Егер сырғанау үйкелісінің коэффициенті 0,1-ге тең болса, иттер қандай массадағы жүк тиелген шананы сүйрей алады? Адам бір-біріне жалғанған екі шананы көкжиекке 30° бұрышпен сүйреп барады. Егер шаналардың массалары бірдей және 40 кг болса, осы күштің шамасы қандай? Үйкеліс коэффициенті 0,3.	Есептерді оқушылар жеке орындап біткен соң нәтижелерін топта тексереді.		Р. Башарұлы, Д. Қазақбаева, У. Тоқбергенова, Н. Бекбасар «Физика және астрономия» 9-сыныпқа арналған оқулық. Б.А. Кронгарт, С.М. Тезекеев «Физика пәнінен 9-сыныпқа арналған есептер жинағы», Алматы, «Мектеп» баспасы				
		<table><tr><th>Бағалау критерийі</th><th>Дескриптор</th></tr><tr><td>Механикадағы күштердің формулаларын пайдаланып есептер шығарады.</td><td>1. Есептердің шартын жаза алады; 2. Өлшем бірліктерді ХБЖ-не келтіреді; 3. Керекті формулаларды пайдаланады;</td></tr></table>	Бағалау критерийі	Дескриптор	Механикадағы күштердің формулаларын пайдаланып есептер шығарады.	1. Есептердің шартын жаза алады; 2. Өлшем бірліктерді ХБЖ-не келтіреді; 3. Керекті формулаларды пайдаланады;		
Бағалау критерийі	Дескриптор							
Механикадағы күштердің формулаларын пайдаланып есептер шығарады.	1. Есептердің шартын жаза алады; 2. Өлшем бірліктерді ХБЖ-не келтіреді; 3. Керекті формулаларды пайдаланады;							

	Кері байланыс: «ЖАДА» әдісі бойынша мұғалім оқушыларға қолдау көрсетеді. (f) «Фигуралар» әдісі. Геометриялық фигуралармен оқушылар өздері жасаған жұмыстарына байланысты өз-өздерін бағалайды.		<table> <tr> <td></td> <td>4. Шамаларды орындарына қойып, математикалық амалдарды орындап, нәтиже алады</td> </tr> <tr> <td>Өмірмен байланыстырылған күрделі есептерді шығарады.</td> <td>1. Әрекет ететін күштерді анықтайды; 2. Сызбасын сызады; 3. Қозғалыстың негізгі заңын қолданады; 4. Есептеулер жүргізіп, шешімін табады.</td> </tr> </table>		4. Шамаларды орындарына қойып, математикалық амалдарды орындап, нәтиже алады	Өмірмен байланыстырылған күрделі есептерді шығарады.	1. Әрекет ететін күштерді анықтайды; 2. Сызбасын сызады; 3. Қозғалыстың негізгі заңын қолданады; 4. Есептеулер жүргізіп, шешімін табады.	
	4. Шамаларды орындарына қойып, математикалық амалдарды орындап, нәтиже алады							
Өмірмен байланыстырылған күрделі есептерді шығарады.	1. Әрекет ететін күштерді анықтайды; 2. Сызбасын сызады; 3. Қозғалыстың негізгі заңын қолданады; 4. Есептеулер жүргізіп, шешімін табады.							
		Геометриялық фигуралармен оқушылар өздері жасаған жұмыстарына байланысты өз-өздерін бағалайды.	 - Берілген есепті шығардым; - Берілген есепті жартылай шығардым; - Есеп шығарған жоқпын.	 				
Сабақтың аяғы (8 минут)	(I) «Элективті тест» әдісі. Plickers бағдарламасы бойынша дайындалған тест тапсырмасын орындайды. Онда оқушыларға алдын ала дайындалған жауап парақшалары таратылып беріледі. Олар тесттің дұрыс жауабын көтереді, мұғалім оны телефон арқылы онлайн режимде тексеріп шығады. Тест біткен соң тақтада оқушылардың жауаптарының нәтижесі шығады.	Оқушылар тесттің дұрыс жауабын көтереді, мұғалім оны телефон арқылы онлайн режимде тексеріп шығады.	Тест біткен соң тақтада оқушылардың жауаптарының нәтижесі шығады.					

(5 минут)	1) Мына техника түрлерінің қайсысының ауырлық күші көп болады? А) автобус; В) танк; С) трактор; D) автокөлік; 2) Әрбір оқулықтың массасы 1 кг болса, үш кітаптың үстелге түсіретін ауырлық күшінің мәні қандай болады? Еркін түсу үдеуін шамамен 10 Н/кг-ға тең деп алыңдар. А) 30 Н; В) 20 Н; С) 15 Н; D) 25 Н. 3) Салмағы 250 г үнді шайының массасын ХБЖ-не айналдыр. А) 2,5 кг; В) 25 кг; С) 0,25 кг; D) 0,025 кг. 4) $F=3$ Н күштің әсерінен 6 см-ге ұзарған серіппенің қатандығы А) 10 Н/м; В) 50 Н/м; С) 0,5 Н/м; D) 5 Н/м. 5) Бір дене екінші дененің бетімен қозғалған кезде пайда болатын күш? А) ауырлық күші; В) үйкеліс күші; С) тарту күші; D) серпімділік күші, Рефлексия: «Табыс ағашы» Стикерге бүгінгі сабақ бойынша ойларын жазып қорытады, мұндағы: • Қызыл— бүгінгі сабақтан түйгенім өте көп, маңызды болды. • Сары — бүгін көп нәрсені түсіндім, маған пайдалы болды. • Жасыл — бүгін сабақта түсінбеген сұрақтарым бар, оқуым керек.	Стикерге бүгінгі сабақ бойынша ойларын жазып қорытады	Бүгінгі сабақта орындаған тапсырмалары бойынша балдары есептеледі. Жоғары балл 10.	https://www.plickers.com/classes/5d025e1461fd370004cc7283#now-playing http://www.bilim-all.kz/olen/189
-----------	---	---	--	---

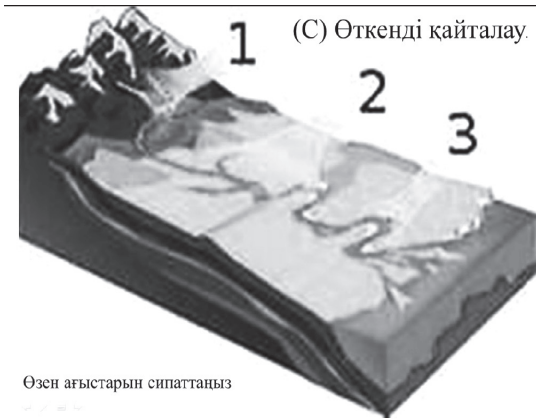
	Үйге тапсырма: - Теңәрекетті күшке Бай-тұрсынұлының Крыловтан аударған «Аққу, шортан, һәм шаян» мысалымен байланыстырып эссе жазу.			
Дифференциация – Сіз жоспарда қолдауды қалай басымырақ көрсетуді жоспарлайсыз? Қабілетті балаларға қандай міндеттер қоюды жоспарлайсыз?		Бағалау – Оқушылардың меңгерген білімдерін қалай тексеруді жоспарға енгізіп отырсыз?		Денсаулық пен қауіпсіздік техникасын қорғау
Сабақ мақсатына жету үшін тиімді әдістерді пайдаланып іске асырамын. Жіктеу бойынша формулалар әдісі арқылы топқа бөлемін. « Ойлан, жұптас, бөліс » әдісі арқылы жаңа материалды меңгертуде оқушылардың өздігінен оқып, жұптасып ойланып, топтық жұмыс жасау арқылы ынтымақтасып жұмыс істейді. « Кім тапқыр? » әдісі арқылы деңгейлік есептер беріледі. Бұл әдіс «Қарқын» тәсілі бойынша Тапсырманы анағұрлым жылдам орындайтын оқушылар деңгейлеріне қарай күрделі тапсырмаларды танымдық қажеттілігін қанағаттандыру үшін орындайды. « Элективті тест » әдісі арқылы Plickers бағдарламасы бойынша дайындалған тест тапсырмасын орындайды.		«Веер» әдісі; «Формулалар» әдісі; «Еркін микрофон»; «Керемет», «Тамаша»; «Ойлан, Жұптас, Бөліс»; «Серпілген сауал»; «Смайликтер»; «Фигуралар» әдісі; «Кім тапқыр?» әдісі; «ЖАДА» әдісі; «Элективті тест» әдісі; «Табыс ағашы».		(n) Физика кабинетіндегі қауіпсіздік ережесін сақтау. Партада оқушылардың дұрыс отыруына, сынып тазалығына, интербелсенді тақтамен жұмыс жасауда қауіпсіздік ережесіне көңіл бөлу.
Сабақ бойынша рефлексия Сабақ /оқу мақсаттары шынайы ма? Бүгін оқушылар не білді? Сыныптағы ахуал қандай болды? Мен жоспарлаған саралау шаралары тиімді болды ма? Мен берілген уақыт ішінде үлгердім бе? Мен өз жоспарыма қандай түзетулер енгіздім және неліктен?			Осы бөлімде сабақ туралы ойланыңыз. Сол жақтағы бағанның негізгі сұрақтарына жауап беріңіз.	

Құрлық суларының экологиялық проблемалары

Оқыту мақсаты	8.3.3.6 құрлық суларының экологиялық проблемаларын жіктеп, шешу жолдарын ұсынады (жергілікті компонентті қосымша қамту негізінде).	
Сабақтың мақсаты	Құрлық суларының экологиялық проблемаларын жіктеп, шешу жолдарын ұсынады.	
Бағалау критерийі	Төменгі деңгей дағдылары: Жоғарғы деңгей дағдылары	Құрлық суларының экологиялық проблемаларын жіктейді; Суреттерден, мәтіннен, бейнематериалдан экологиялық мәселелерді анықтап, сипаттайды; Туындаған мәселелердің себебін анықтайды; Салдарына дәлелдер келтіреді; Мәселенің шығу жолдарын ұсынады; Қорытынды жасайды.
Тілдік мақсаттар	Құрлық суларының экологиялық мәселелерді ауызша сипаттайды, себебін анықтап, салдарына дәлел келтіреді, шығу жолдарын ұсынады, қорытынды жасайды. Пәнге тән лексика және терминология: Өзен, көл, жер асты суы, мұздықтар, экологиялық апаттар, т.б. Диалогқа және жазылымға қажетті сөздер топтамасы: Құрлық суларының экологиялық проблемаларын түрлерге жіктеймін. Құрлық суларының экологиялық проблемаларының шешу жолдарын ұсынамын.	
Қалыптастыратын құндылықтар	Жаһандық азаматтық қағидаларын насихаттау, сумен байланысты апат түрлерінің зардаптарын түсіну, орын алған жағдайдағы іс-әрекеттерді қадағалаудың маңыздылығын ұғындыру, үйрету.	
Пәнаралық байланыс	Информатика, оқушылар АКТ көмегіне сүйене отырып, географиялық ақпараттарды табады.	

АКТ-құндылықтары	АКТ мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқушылардың білімін толықтыру үшін сілтемелер беріледі. Сілтемелер: Арал теңізі туралы https://www.youtube.com/watch?v=nAuTWxbyjFA Судың ластануы https://www.youtube.com/watch?v=amyoP9YQRBQ	
Алдыңғы білім	8.3.3.3 өзендердің гидрологиялық режимін түсіндіреді (қазақстандық компонентті қосымша қамту негізінде) 8.3.3.4 көлдер мен мұздықтарды жоспар бойынша сипаттайды.	
Сабақтың барысы		
Жоспарланған уақыттар	Жоспарланатын шаралар	Ресурстар
Сабақтың басы	Оқушылармен амандасу Жағымды ахуал қалыптастыру. (Тілек білдіру) Топқа бөлу. Түстер арқылы топтастыру. Үй тапсырмасына шолу Сыныппен өткенді қайталау жұмысы жүреді. (С) Өткенді қайталау. Өзен ағыстарын сипаттаңыз Өзен ағыстарын сипаттаңыз. Өзендер бастауын қайдан алады? Өзендер қорек көзін қайдан алады? Өзенді пайдаланудың жолын ұсыныңыз. Өзеннің жүйесін атаңдар.	АКТ көрсетілім
Сабақ ортасы 30 минут	(С) Жаңа сабаққа көшу. Суретпен жұмыс. Талдау. Мұғалім кейбір ұғымдарды ашып түсіндіру. 	АКТ көрсетілім

Сабақ тақырыбын болжау.

Сабақтың тақырыбы мен оқу мақсатымен таныстыру.

Тақырыпқа қатысты бейне баянды тамашалап, пікір алмасу «Мұғалім қоржыны» жаңа тақырыпқа қатысты мәліметтермен таныстыру.

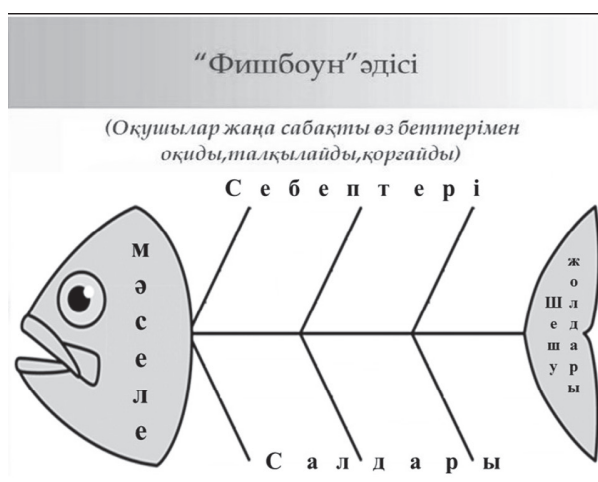
Тақырыпқа қатысты терминдермен жұмыс.

Құрлық суын ластайтын көздердің түрлері			
Механикалық	Бактериялық	Химиялық	Жылу
Жер бетін ластайтын механикалық қосылыстардың артуы	Жер асты суларында ауру тудыратын бактериялардың пайда болуы	Табиғи жағдайда болмайтын минералды және органикалық қосылыстардың болуы	Қоршаған ортамен салыстырғанда температураның артуы

Жаңа сабақ бойынша тапсырмалар:

Топтық жұмыс: 1 – Каспий теңізінің; 2 – Арал теңізінің, 3 – Сырдария өзенінің ластану проблемасының себеп-салдарын және проблеманы шешу жолдарын «Фишбоун» әдісі арқылы талдау (15 минут).

Қорғау: 3 минут x 3 топ = 9 минут.

Бағалау түрі: өзара бағалау жүреді, мұғалімнің қадағалауымен.

Жұптық жұмыс:

Мәтінді сәйкестендіру.

	Жауап	
1. 2000 жылы сәуір -тамыз айларында індеттен олардың 15 мыңы қырылды.		f. Түрлі химиялық заттардың, қатты заттар — тұрмыстық қалдықтардың суға төгілуі, шаруашылықта шамадан тыс пайдалану, т.б.

A4 қағазы, маркер, постер, АКТ мүмкіндігі таратпа материалдар, суреттер, бейне материалдар, т.б.

2. Күріш пен мақта шаруашылығының салдары -		б. Экология тұрақтылықты дамыту және Каспий аймағының табиғи ресурстарын тиімді басқаруды қамтамасыз ету.
3. Өзендер ластанады		а. Қалдықтарды қайта өңдеу, өнеркәсіптердің фильтр орнатуын қатаң қадағалау, егістік алқаптарын қысқарту, егін шаруашылығының басқа түріне көшу, суды үнемдеу.
4. Мұздықтар ластанады.		ж. Шаң-тозандармен, түрлі газдармен.
5. КЭП бағдарламасының негізгі мақсаты –		с. Арал теңізінің жойылуына, теңіз жағалауының шөлденуіне, тұздануына әкелді.
6. Құрлық суларының экологиялық проблемаларын түрлерге жіктеймін.		д. Көбіне тұрмыс қалдықтары мен өнеркәсіп қалдықтары
7. Құрлық сулары мәселелерін шешу жолы		е. Каспий итбалығы

Бағалау критерийі:

- Құрлық суларының экологиялық мәселелерін дұрыс сәйкестендіреді;
- Құрлық суларының экологиялық мәселелерінің шешу жолдарын дұрыс сәйкестендіреді.

Бағалау түрі: өзін-өзі бағалау жүреді, мұғалімнің қадағалауымен.

Дұрыс жауап	Жауап	
1. 2000 жылы сәуір – тамыз айларында індеттен олардың 15 мыңы қырылды.	1 - е	е. Каспий итбалығы
2. Күріш пен мақта шаруашылығының салдары -	2 - с	с. Арал теңізінің жойылуына, теңіз жағалауының шөлденуіне, тұздануына әкелді.
3. Өзендер ластанады	3 - d	d. Көбіне тұрмыс қалдықтары мен өнеркәсіп қалдықтары
4. Мұздықтар Ластанады.	4 – j	j. Шаң – тозандармен, түрлі газдармен.
5. КЭП бағдарламасының негізгі мақсаты –	5 – b	b. экология тұрақтылықты дамыту және Каспий аймағының табиғи ресурстарын тиімді басқаруды қамтамасыз ету.
6. құрлық суларының экологиялық проблемаларын түрлерге жіктеймін.	6 – f	f. Түрлі химиялық заттардың, қатты заттар – тұрмыстық қалдықтардың суға төгілуі, шаруашылықта шамадан тыс пайдалану, т.б.
7. Құрлық сулары мәселелерін шешу жолы	7 - a	a. Қалдықтарды қайта өңдеу, өнеркәсіптердің фильтр орнатуын қатаң қадағалау, егістік алқаптарын қысқарту, егін шаруашылығының басқа түріне көшу, суды үнемдеу.

Таратпа материалдар.

Сабақ соңы 5 минут	<i>Оқушылар өз жұмыстарына кері байланыс береді. Өзін-өзі бағалау жүреді.</i> <i>Оқушылар сабақ барысына рефлексия береді.</i> РЕФЛЕКСИЯ Үйге тапсырма: Қазақстандағы жер асты суларының экологиялық проблемаларын талдаңыз. 1. Қазақстанның жер асты суларына бай аймақтарын анықтаңыздар. 2. Жер асты суларының ластану себептерін жазыңыз. 3. Ластануының салдарын жазыңыз. 4. Ластанудан қорғау шараларына 3 ұсыныс жасаңыз.	АКТ көрсетілім Таратпа материалдар. АКТ көрсетілім
Қосымша ақпарат		
Бөліп оқыту – Көбірек қолдау көрсету үшін сіз не істейсіз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай күрделі тапсырма бересіз?	Бағалау – Оқушылардың білімін қалай тексересіз?	Қауіпсіздік ережелері және денсаулықты сақтау
Төменде берілген бос орынды өз сабағыңызға рефлексия жүргізу үшін пайдаланыңыз. Сабағыңызға қатысты деген сол жақта келтірілген сұрақтарға жауап беріңіз.		
Жиынтық бағалау Сабақтың қандай екі сәтті өтті (оқуды да, оқытуды да қарастырғанда)? 1: 2: Сабақтың тиімділігін қандай екі жағдай жақсатар еді (оқуды да, оқытуды да қарастырғанда)? 1: 2:		

Бағдат Нурсаиновна ШАТУОВА,
№276 орта мектебінің география пәні мұғалімі.
Әйтеке би кенті,
Қазалы ауданы,
Қызылорда облысы.

Күй құдіреті. Төкпе күй

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	5.1.1.1 – музыканың түрін, стилі мен жанрын, музыкалық көркемдеуші құралдарды анықтау; 5.1.1.2 – тыңдалған шығарманы талдау. «Адай» Құрманғазы.
Сабақтың мақсаты	Оқушылар: - Музыка түрін, жанрын анықтайды «күй» жанры; - Күйдің тақырыптарын, тарту әдістерін біледі; - Құрманғазының «Адай» күйін тыңдап, талдайды; - Ән үйренеді: Б. Бисенова «Қасиетті домбыра».

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі: (Уақыты)	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 10 мин	Ұйымдастыру кезеңі: Оқушыларды түгелдеу оқу құралдарын дайындау, сабаққа назарын аудару. Сабақтың мақсатын айтып өту. Оқушыларды топқа бөлу: 1-топ «Құрманғазы Сағырбаев», 2-топ «Дина Нүрпейісова», 3-топ «Тәттімбет Қазанғапұлы», 4-топ «Дәулеткерей Шығайұлы».	Амандасу. Оқушылар тақырыпқа байланысты 4 топқа бөлінеді 1-топ «Құрманғазы Сағырбаев», 2-топ «Дина Нүрпейісова», 3-топ «Тәттімбет Қазанғапұлы», 4-топ «Дәулеткерей Шығайұлы». Оқулықтағы негізгі тақырыппен танысады.	Қалыптастырушы бағалау	Оқулық, Оқулықтан тыс қосымша ақпараттар Интернет ресурстары
Сабақтың ортасы 25 мин	Білу және түсіну: Тақырып түсіндіріледі. Сұрақтар қойылады: Күй дегеніміз не? Қандай күйшілерді білесіңдер? Күйдің тақырыптары қандай? Күй тартудың қандай әдістерін білесіңдер? т.б. Слайдтар көрсетіледі.	Оқушылар қойылған сұрақтарға жауап беріп, өз ойларын қосады.		

	    Музыка тыңдау: Күй тарту әдістері (төкпе, шертпе) түсіндіріліп, төкпе әдіске байланысты Құрманғазының «Адай» күйі тыңдалады. Оқушыларға тапсырма беріледі. Ақпарат жинау, іздену (ғаламтордан) «Жариялау әдісі»	Суреттерге байланысты күй тақырыптарын ашады. Оқушылар «Адай» күйін тыңдап талдайды - Күйдің ерекшелігі, екпіні, динамикасы, құдіреттілігі, мазмұны түсіндіріледі. Төмендегі сұрақтар бойынша ақпарат жинайды: - Құрманғазы өмір сүрген жылдар? - «Адай» күйінің шығу тарихы? - Құрманғазының қандай күйлері бар? - «Адай» күйі тыңдаушыға қалай әсер етеді? Әрбір топ берілген тапсырма бойынша өз жауаптарын айтады. Бұл үшін топ ішінен спикер берілген уақыт ішінде басқа қатысушылар алдында сөйлейді.	Презентация слайдтар https://www.youtube.com/watch?v=EoRbSLtPN4k Компьютер, Интернет желісі Әр топ бірін-бірі бағалайды «Үш шапалақ» әдісі арқылы 	Көзілдіріктер https://www.youtube.com/watch?v=BEsGjYjGEz8
--	---	--	---	---

	Қолдану: Оқушыларға бейнеоролик көрсетіледі. «Кинометафора» әдісі (бейнесюжеттен үзінді көрсету арқылы баланың өз ойын, ой-пікірлерін білу) Виртуалды саяхат жасалады. Оқушылар анимациялық мультфильм арқылы Құрманғазының өмір сүрген жылдарына виртуалды саяхат жасайды. Дауыс жаттығуы: Топпен дауыс жаттығуы орындалады «До мажор» гаммасында Ән үйрену: «Қасиетті домбыра» Б. Бисенова «Жалғасын тап» әдісі Нота сауаты: Музыкалық стиль - Музыкальный стиль - Musical style - Композитор немесе орындаушының музыкалық көркемдеуіш құралдарды қолдануы және музыкалық бейнені берудегі таңдаған бағыты. (Түсіндіріп өту)	Бейнеоролик көріп, өз ойларын айтып өтеді Дауыс жаттығуын орындайды. Күйсандықты ашайық до-до-до Тілдерін біз басайық до-до-до Бас дыбысты басайық до-до-до Жайлап әнге салайық до-до-до До, ре, ми, фа, соль, ля, си, до До, си, ля, соль, фа, ми, ре, до Шалқып шығар сонда күй до-до-до Бәрі до-дан басталар до-до-до До-ны қоштар басқалар до-до-до До-ны қоштар басқалар до-до-до Б. Бисенованың «Қасиетті домбыра» әнін үйреніп, топпен жалғастыра орындайды.	Оқушылар бір-бірін бағалайды.	https://www.youtube.com/watch?v=syjJTzQnQU0
--	--	--	--------------------------------------	--

Сабақтың соңы. 10 мин	Кері байланыс: Оқушылар «Білім ағашына» бүгінгі сабақ бойынша өз ойларын жазып, яғни қай бөлімі ұнады, алдағы сабақтардан не күтесін, қандай жаңа идеяларын бар, т.б. жазып жапсырады. Қорытындылау. Үйге тапсырма: әнді жаттап келу.	Оқушылар стикерлерді білім ағашына жапсырады 		
--	--	--	--	--

Бахыткул Бектаевна ЕШПАНОВА,
Қалтай Мұхамеджанов атындағы
№1 мектеп-гимназияның музыка пәні мұғалімі.
Қызылорда қаласы.

Чемпиондар сайысы

Мақсаты: салауатты өмір салтын ұстануға баулу. Спортқа деген қызығушылығын арттыру.

Міндеті: әр түрлі спорттық ойын түрлерін дамыту, тәсілдерін меңгеру. Оқушылардың икемділігі мен ептіліктерін, мергендік пен шапшаңдылық қабілеттерін дамыту.

Түрі: эстафеталық ойын.

Өтілетін орны: спорт залы.

Спорттық құралдары: ысқырық, секундомер, доптар, кедергілер, секіргіштер, гимнастикалық орындықтар, матрас, дrottик, түрлі-түсті шарлар.

I. Ұйымдастыру кезеңі.

- Құрметті мұғалімдер, оқушылар, қонақтар! Бүгінгі «Чемпиондар сайысына» қош келдіңіздер!

Ұстанған салауатты өмір салтын,
Жасқанып, ешқашан да мойымайтын,
Болашақ спортшылар келді ортаға
Қол соғып қарсы алайық, қане, халқым!
Жарысқа қатысушыларды ортаға шақырамыз.

1. «Айбын» тобы. Топтың ұраны: «Бәріміз — біріміз үшін, біріміз — бәріміз үшін».
2. «Жалын» тобы. Топтың ұраны: «Салауатты өмір салтын сақтаймыз, Жаттығудан ешқашан да қашпаймыз».
3. «Қайрат» тобы. Топтың ұраны:

Спортпен достас, жалқаулықпен қоштас.

- Сайысты бастамас бұрын, сайысымызға әділ баға беретін әділ қазылар алқасымен таныстырайық.

- Спорттық сайысымыз 5 балдық жүйемен бағаланады.

Ойынның кезеңдері: 1. Футболист сайысы; 2. Боулинг сайысы; 3. Бұқа тартыс; 4. Эстафета сайысы; 5. Арқан тартыс сайысы.

II. Негізгі бөлімі.

- Құрметті сайыскерлер! Сіздерге сәт сапар! Сайысымызды бастаймыз.

1. Футболист сайысы.

Баршаға сыйлап шымырлық,

Өсірші бәрін шымыр ғып.

Спортпен достас, достарым,

Ойнашы футбол, доп қуып.

Командалардың әрбір ойыншысы секиргішпен берілген аралықтың ортасына дейін секіріп барып, екінші жартысын жүгіріп өтіп, допты қақпаға кіргізіп қайтып келу керек.

2. Боулинг сайысы.

Салауатты өмірдің салты қандай?

Келейік әзәзілді ауызға алмай.

Өнегелі іс, өрелі жолға түсіп,

«Боулингті» біз ойнайық қарап тұрмай.

Ойыншылар бір кедергінің үстінен секиріп, тепе-теңдікті сақтай отырып, гимнастикалық орындықтан жүгіріп өтіп, допты қолымен нысанаға тигізуі керек.

3. Бұқа тартыс.

Ал қанекей, шықсын біздің мықтылар,

Қараңыздар, бізде осындай мықты бар.

Көрермендер күші көп шын мықтыны,

Бұқа тартыс ойынында анықтар.

Әр команданың топ басшылары берілген (резенке) шеңбер ішінде тұрып, қарама-қарсы ілінген нысаналарды үшкір затпен жару керек.

4. Эстафета сайысы.

Бір, екі, үш алға шықшы,

Тосылмай,

Дайындалшы дем алмай,

Эстафетада көрінейік

Алдымызға жан салмай.

Командалардың ойыншылары берілген аралықтағы «іздерді» аяғымен баса отырып, жолдың бірінші жартысына өтуі керек, аралықтың екінші жартысын акробатикалық жаттығу жасап болып дротикті нысанаға тигізуі керек.

5. Арқан тартыс сайысы.

Ойындардың әр түрлісі беріледі.

Кім жеңер деген ойлар өріледі.

«Арқан тартыс» ұлттық ойынында

Кімнің мықты екені көрінеді.

Әрбір топтан 6 адамнан (3 ұл, 3 қыз) шығып арқан тартысады.

III. Қорытынды бөлім.

Көрсетті міне өз өнерін балалар,

Сайыстың да соңы келіп таянар.

Жеңімпазды анықтайық қанекей,

Әділ қазы сайысты әділ бағалар, - деп, сайысымыздың шарттары бойынша қорытынды шығарып жеңімпаздарды анықтап, марапаттау үшін сөз әділ қазыларға беріледі.

Спорт – көркі өмірдің,

Спорт – досың, серігің.

Жаттықсаң, шымыр боларсың,

Шынығып, өсіп, толарсың, - демекші, салауатты өмір салтын ұстанып, спортты серік етейік!

Қайсар Жексенұлы СУЛЕЙМЕН,
№30 жалпы білім беретін мектептің
алғашқы

әскери дайындық және дене шынықтыру
пәндерінің мұғалімі.

Ынтымақ ауылы,

Іле ауданы,

Алматы облысы.

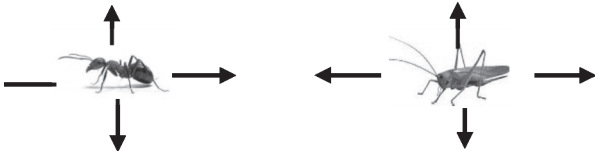

Табиғат тағылымы «Шегіртке мен құмырсқа»

Мейрамгүл Құрманбайқызы ДИҚАМБАЕВА,
Әл-Фараби атындағы №145 жалпы білім беретін мектептің бастауыш сынып
мұғалімі.
Бостандық ауданы, Алматы қаласы.

Сабаққа негізделген оқу мақсаты	3.1.3.1. Шығармадағы кейіпкерлердің мінез-құлқы мен іс-әрекетін және құбылыстар мен оқиғаларға сүйеніп, сюжеттің дамуын болжау ;
Бөлім	1. Тыңдалым және айтылым.
Бөлімше	1.3. Шығармадағы оқиғаны болжау
Ортақ тақырып	Тірі табиғат
Сабақ мақсаты	Барлық оқушылар: Кейіпкерлерге мінездеме береді, кейіпкердің іс-әрекеті туралы ойын қорытындылайды. Шығарма жанрын ажыратады, авторлар туралы нақты мәлімет айтады, мысал мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді; Көптеген оқушылар: Құрастырған жоспар бойынша өз сөзімен мазмұндап, сахналайды. Оқиғаның соңын болжап айтады, кейіпкерлердің атынан диалогті жалғастырады. Кейбір оқушылар: Өмірмен байланыстырып өз пікірін білдіріп, қорытындылайды.
Бағалау критерийлері	✓ Суретпен жұмыс жүргізіп, сұрақтарға жауап береді, сюжеттің дамуын болжау ✓ кейіпкерлердің мінез-құлқының өзгеру себебін анықтайды; ✓ автор туралы ойын жазады; ✓ кейіпкерлердің іс-әрекеті туралы ойын айтады; ✓ кейіпкерлерге мінездеме береді; ✓ оқиғаның соңын болжап айтады;
Тірек сөздер	Оқушылар: Мысалды түсініп оқиды. Мысалдың соңын болжайды. Кейіпкерлерге мінездеме бере алады. Пәнге қатысты лексика мен терминология: Шырылдауық, ыршып жүр, гөлайттап, жылы жаз, қарны ашқан, сауықшыл, селкілдеп, мысал, қабағын қайғы жабады. Диалог құруға /жазылымға қажетті сөздер топтамасы: Шегіртке жалқау, еріншек болды, себебі ... Құмырсқаны еңбекқор деп айта алам, өйткені ...
Сөздік қор	Қабағын қайғы жабады – қатты көңілісіденіп, мұңға бату.
Құндылықтарды дарыту	Бұл сабақ академиялық өмір бойы білім алуға ынталандырады, еңбек пен шығармашылық және топта жұмыс істеу, жауапкершілік және көшбасшылық құндылықтарын дамытуға бағытталған. Құндылықтарды қалыптастыру топта жұмыс істеу ережелерін орнату, қабілеті төменірек оқушыларға қолдау көрсету арқылы жүзеге асырылады.
Пәнаралық байланыстар	Қазақ тілі, дүнтетану, жаратылыстану.

АКТ қолдану дағдылары	Интерселсенді тақта	
Алдыңғы білімді игерулері	Оқушылар 2-сыныпта жанды табиғат бөлімінде бірнеше тақырыптарды қарастырған болатын. Оқушылар жануарлар туралы біледі. Бар білімді белсенді ету оқушылар суреттерді пайдаланып, оларды салыстыратын топтық жұмыс арқылы жүзеге асырылады.	
Сабақ барысы		
Сабақтың жоспарланған уақыты	Сабақтағы жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы 3 мин	Ынтымақтастық орта құру. Табиғат жайлы үн есту (құстар, жәндіктер дауысы) Шеңбер құрып, жылы сөз айтады. Ширату тапсырмасы. Оқушыларды «Мозайка» әдісі арқылы жәндіктердің қима суреттерін құрастыру арқылы 4 топқа біріктіреміз. 1-топ: «Шегіртке»; 2-топ: «Құмырсқа»; 3-топ: «Ара». Оқушылар қима суреттерді құрастырып, олар туралы өз білетіндерін айтады, топтарға бірігеді. Сабақ тақырыбы және оқу мақсаттарымен таныстыру Оқушылармен бағалау критерийін құрастыру немесе таныстыру.	Жәндіктердің қима суреттері, интербелсенді тақта
Сабақтың ортасы 20 мин	Критерий - Суретпен жұмыс жасайды, сұрақтарға жауап береді, сюжеттің дамуын болжау. «Суреттер сөйлейді» әдісі арқылы шегіртке мен құмырсқа туралы жұмбақ шешіп, сұрақтарға жауап береді. Жұмбақ шешу 1. Ат басты, Арқар мүйізді. Бөрі кеуделі, Бөкен санды. (Шегіртке) 2. Ине бел, қылқа мойын, қара батыр, Қара тауды арқалап бара жатыр. (Құмырсқа) - Суретте нені көріп тұрсың? - Жылдың қай мезгілі бейнеленген? - Құмырсқаның киімі қандай? Шегіртке ше? - Құмырсқаның көңіл-күйі қандай деп ойлайсың? Неліктен? Дескриптор: - Кейіпкерлердің іс-ірекеті туралы ойын айтады; - Кейіпкерлерге мінездеме береді; - Кейіпкерлердің мінез құлқының өзгеру себебін айтады; - Шығарма не жайында екенін болжайды. (ҚБ) оқушылар бірін-бірі смайлик арқылы бағалайды.	Оқулықтың 5-бетіндегі суреттер. Слайд №4, 5

	Сабақтың тақырыбы мен мақсаты жарияланады. Критерий: - Мысалды топта оқиды; - Кейіпкерлердің іс-әрекетін көз алдарына елестетеді; - Мысалдағы ой елегінен өткізгендерін суретке салады. «Ассоциация» әдісі. Сөздікпен жұмыс жүргізіледі Қабағын қайғы жабады-қатты көңілсіз, мұңға бату. Мысалдан кейіпкерлерге қатысты сөзді тауып жазады. Оқылым. Оқулықпен жұмыс Мысалды 1-топ Шегіртке (1 бөлім) 2-топ Құмырсқа (2 бөлім) 3-топ Ара (3 бөлім) бөлімге бөліп оқиды. Дескриптор: - Мысалды түсініп оқиды, елестетіп суретпен бейнелейді; - Жаңа сөздердің мағынасын ашу; - Қатесіз және сауатты жазу. (ҚБ) Смайликтер арқылы. Критерий: - Ақын жайлы білгендерін паракқа түсіреді. «Тұлғаны танып біл» әдісі. Дәптермен жұмыс. Абай Құнанбаев туралы не білетінін паракқа түсіреді. (Алдын ала берілген тапсырма) 1. Ол кім? 2. Қайда туған? 3. Қандай қызмет атқарған? 4. Қандай шығармаларын білесің? т.б. Толықтыру: Тыңдалым. Абай Құнанбаев – қазақтың ұлы ақыны, аудармашы. Семей өңіріндегі Шыңғыстауда дүниеге келген. Орыс тілін жетік меңгерген. Абай Крыловтың 13 мысалын аударған Соның бірі «Шегіртке мен құмырсқа» Иван Андреевич Крылов – орыс ақыны, мысалшы, аудармашы. Дескриптор: - «Тұлғаны танып біл» әдісі арқылы автор жайлы нақты мәліметті паракқа түсірді; - Авторлар жайлы жаңа мағлұматты толықтырды. (ҚБ) «Басбармақ» арқылы бағалау. Критерий: - Мысалды рольге бөліп сахналайды; - Кейіпкерлердің іс-әрекетін туралы ойын айтады; - Кейіпкерлерге мінездеме береді. «ТВ шоу» әдісі, «Әдебиет лотосы» әдістері арқылы көрсетеді. 1-топ «Шегіртке» Мысалды рольге бөліп сахналап көрсетеді. 2-топ «Құмырсқа» «ТВ шоу» әдісі бойынша (тілші және кейіпкер құмырсқа мен шегірткені ортаға шақырып сұхбат алады) Сұрақтар қою арқылы: - Тілші құмырсқа сіз неге тынбай еңбек етесіз.кішкене болат тұра тынбайсыз мұның қандай құпиясы бар? - Тілші шегіртке сіз жаз бойы неге қыдырумен жүрдіңіз, жаз өтерін білмедіңіз бе, құмырсқаға жылап барғаныңыз ұят емес пе? т.б.	Формативті бағалау Оқулық 11-14-бб, интербелсенді такта, түсіндірме сөздік, слайд. Ақын суреттері және шығармалары, интербелсенді такта, ағаш сурет, слайд №6. Оқулық, суреттер, слайд №9
--	---	--

	3-топ «Ара» «Әдебиет лотосы» әдісі арқылы кейіпкердің жағымды жағымсыз қасиеттерін айтады. <table><tr><td>Шығарма атауы</td><td>Авторы</td><td>Кейіпкерлер</td><td>Жағымды</td><td>Жағымсыз</td></tr><tr><td>Мысал</td><td>Абай Крыловтан аударған</td><td>Құмырсқа, Шегіртке</td><td>Құмырсқа еңбеккер</td><td>Шегіртке жалқау</td></tr></table> Дескриптор: - Шығарма кейіпкерлерінің мінез-құлқы мен іс-әрекеттерін өмірмен байланыстырып, аргумент келтіреді. (ҚБ) оқушылар бірін-бірі бағдаршам арқылы бағалайды. - Кейіпкерлердің образына кіріп рөлде ойнайды, сахналайды; - Кейіпкерлердің мінез-құлқының өзгеру себебен анықтайды;	Шығарма атауы	Авторы	Кейіпкерлер	Жағымды	Жағымсыз	Мысал	Абай Крыловтан аударған	Құмырсқа, Шегіртке	Құмырсқа еңбеккер	Шегіртке жалқау	
Шығарма атауы	Авторы	Кейіпкерлер	Жағымды	Жағымсыз								
Мысал	Абай Крыловтан аударған	Құмырсқа, Шегіртке	Құмырсқа еңбеккер	Шегіртке жалқау								
Сабақтың соңы 7 мин	Кері байланыс: «Ақылды қалпақ» әдісін қолдана отырып, қалпақ киген оқушы сұраққа жауап береді. - Бүгінгі сабақта өзіңе пайдалы не алдың? - Өмірде құмырсқа мен шегірткенің іс-ірекетін жасайтын, оларға ұқсайтын адамдар бар деп ойлайсың ба? - Құмырсқаның бойындағы жақсы қасиеттері сияқты достарыңнан табыла ма? - Бүгін не білдің? - Сабақта қандай қиындықтар туды? Рефлексия. «Алма ағашы» Оқушыларға сабақ басында үш түсті «алма» беріледі. Сабақ соңында оны алма ағашына ілу керек. Жасыл түсті алма – мен бүгін бәрің жақсы орындадым деп ойлаймын: менің көңіл-күйім көтеріңкі. Сары түсті алма – мен тапсырманы түсінгенімше орындадым, көңіл-күйім орташа. Қызыл түс – кейбір сөздерді түсінбедім, көңіл-күйім болмады.	Слайд №11 Кері байланыс «Алма ағашы» әдісі Жасыл түсті алма – мен бүгін бәрің жақсы орындадым деп ойлаймын: менің көңіл-күйім көтеріңкі. Сары түсті алма – мен тапсырманы түсінгенімше орындадым, көңіл-күйім орташа. Қызыл түс – кейбір сөздерді түсінбедім, көңіл-күйім болмады.										
Саралау Төмендегі саралау тапсырмаларын сынып оқушыларының қажеттілігіне қарай мұғалім өзі өзертін отыруы қажет.	Бағалау	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы										
2, 3, 4 тапсырма – «Тапсырма бойынша саралау» негізінде «Топтастыру», «Мозайка, Суреттер сөйлейді, Тұлғаны танып біл, Әдебиет лотос, ТВ шоу», «Алма ағашы» әдістер арқылы тапсырмалары орындалады. Тапсырманы орындау барысында әр оқушының ойлау деңгейінің әртүрлі болатындығын ескере отырып, әр оқушыға өз мүмкіндігі бойынша қолдау беріледі. «Уақыт арқылы саралау» негізінде тапсырма орындалады. Бұл тапсырма кезінде пікірлерді дәлелдеуде мұғалімнің көмегін қажет ететін оқушыларға қолдау беріледі.	Өзін-өзі бағалау, мұғалімнің бағалауы, «Бағдаршам», «От шашу», «Смайлик», «Бас бармақ» әдісі Дескриптор: ✓ мысал мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді; ✓ кейіпкердің мінез-құлқының өзгеру себебін анықтайды; ✓ кейіпкердің іс-әрекеті туралы ойын айтады; ✓ кейіпкерге мінездеме береді; ✓ оқиғаның соңын болжап айтады, сахналайды; ✓ кейіпкерлердің атынан диалогті жалғастырады.	Демалыс кезіндегі қауіпсіздікті сақтау, өз заттарына ұқыптылықпен қарау.										
Сабақ бойынша рефлексия												
Жалпы баға Сабақтың жақсы өткен екі аспектісі (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? Сабақты жақсартуға не ықпал ете алады (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? Сабақ барысында сынып туралы немесе жекелеген оқушылардың жетістік/қиындықтары туралы нені білдім, келесі сабақтарда неге көңіл бөлу қажет?												

Авторская программа на тему: «Мой город Жезказган»

(возраст с 5 лет)

Пояснительная записка

Малая Родина у каждого человека своя.

Для меня она является той путеводной звездой, которая на протяжении жизни определяет многое, если не сказать — все.

Воспитание чувства патриотизма у дошкольников — процесс сложный и длительный. Любовь к близким людям, детскому саду, родному городу, родной стране играют огромную роль в становлении личности ребенка.

Какая притягательная сила заключена в том, что нас окружает в детстве? Почему, даже уехав из родных мест на долгие годы, человек вспоминает их с теплом, а, живя в городе, он постоянно, с гордостью их с теплом, рассказывает о красоте и богатстве родного края?

Думаю, это — выражение глубокой привязанности и любви ко всему, что с ранних лет вошло в сердце, как самое дорогое.

Активную позицию в этом вопросе должны занять мы педагоги и родители. Известно, что дошкольное детство — это важнейший период становления личности, когда закладываются предпосылки гражданских качеств, развиваются представления об обществе, культуре. Очень важно привить детям чувство любви и привязанности к природным и культурным ценностям родного города.

Мы, с ранних лет формируем первые представления об окружающем мире, и происходит это, прежде всего через ознакомление с традициями «своей» социокультурной среды — местными историко-культурными, национальными, географическими, природными особенностями.

Учитывая выше изложенное можно сделать вывод, что предлагаемая тема актуальна.

Я считаю, что метод программы позволяет детям усвоить сложный материал через совместный поиск решения проблемы, тем самым, делая познавательный процесс, интересным и мотивационным.

Ведь, яркие впечатления о родной природе, об истории родного края, полученные в дошколь-

ном детстве, нередко остаются в памяти человека на всю жизнь.

Задачи авторской программы:

- дать знания детям о родном городе: история, символика, достопримечательности, экологическая ситуация в городе;
- познакомить с именами тех, кто основал и прославил город;
- воспитывать любовь к родному городу, краю, умение видеть прекрасное, гордиться им;
- воспитывать у детей гражданские чувства, чувство любви к Родине, родному городу;
- закрепить знания о знакомых улицах, где находится дом, детский сад, пути следования от дома до детского сада;
- формирование любви к родному городу, интерес к прошлому и настоящему Жезказгана;
- знакомство детей с географическим расположением города, природными ресурсами;
- знакомство детей с традициями, трудом и бытом горожан;
- воспитывать чувство гордости за своих земляков, которые прославили свой город;
- организация общественно полезной деятельности ребенка на благо своей семьи, своего города;
- развитие бережного и созидательного отношения к городу (достопримечательности, культура, природа).

Материально-технические ресурсы, необходимые для выполнения программы:

Подбор наглядного материала (фотографии, иллюстрации, буклеты о Жезказгане).

Подбор произведений художественной литературы.

Подготовка изобразительного материала для продуктивной деятельности.

Дидактические игры.

Выставки книг, рисунков

Методы и приемы реализации программы:

1. Наблюдение; 2. Совместные игры; 3. Анкетирование; 4. Познавательные игровые занятия; 5. Беседы.

Образовательные области:

Коммуникация; Познание; Коммуникация; Социум; Здоровье.

Ожидаемый результат:

Если в ходе реализации авторской программы дети приобретут знания об истории города, края, символике, достопримечательностях, будут знать имена тех, кто основал и прославил край, начнут проявлять интерес к событиям городской жизни и отражать свои впечатления в продуктивной деятельности, то можно считать, что цель и задачи программы выполнены.

Актуальность

Воспитание любви и уважения к родному городу является важнейшей составляющей нравственно патриотического воспитания.

Чтобы воспитать патриотов своего города, надо его знать.

Патриотизм — это любовь и привязанность к Родине, преданность ей, ответственность за нее, желание трудиться на ее благо, беречь и умножать богатства.

Основы патриотизма начинают формироваться в дошкольном возрасте. Патриотическое вос-

питание дошкольников включает в себя передачу им знаний, формирование на их основе отношения и организацию доступной возрасту деятельности.

Фундаментом патриотизма по праву рассматривается целенаправленное ознакомление детей с родным краем.

Любовь к Отчизне начинается с любви к своей малой родине — месту, где родился человек. Базовый этап формирования у детей любви к Родине — накопление ими социального опыта жизни в своем городе, усвоение принятых в нем норм поведения, взаимоотношений, приобщение к миру его культуры.

Для успешности работы с детьми по ознакомлению с городом, где они живут, необходимо применить проектный метод.

Дошкольное детство можно назвать порой ежедневных открытий.

Взрослым следует дарить детям радость этих открытий, наполнив их идеологическим и воспитательным содержанием, которые должны способствовать формированию нравственных основ и чувства патриотизма.

Тематический план авторской программы

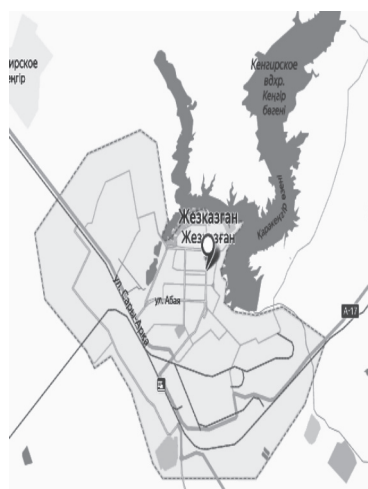
№	Дата	Образовательная область	Тема	Задачи
1	Сентябрь	«Коммуникация»	«Мы живем в городе»	Уточнить знания детей о жизни в городе и в селе, их особенности. Учить составлять рассказ по картине. Воспитывать умение самостоятельно придумывать события
2	Сентябрь	«Познание»	«Беседа о названиях улиц родного города»	Знакомить с названиями улиц родного города и тем, что на них расположены разные учреждения, жилые дома.
3	Октябрь	«Познание»	«Экскурсия в музей».	Познакомить детей с историческим прошлым нашего края, с историческими деятелями РК. Воспитывать чувство гордости за свой народ.
4	Октябрь	«Познание»	История возникновения родного города	Дать информацию об истории образования города. Развивать познавательный интерес к истории своего города. Воспитывать патриотизм, чувства гордости и любви к родному краю.

5	Ноябрь	«Познание»	«Я и моя семья»	Закрепить представление о том, что такое семья, о родственных отношениях. Воспитывать заботливое отношение ко всему окружающему.
6	Ноябрь	«Познание»	«Достопримечательности моего города – Жезказгана»	Расширять представление о достопримечательности города. Развивать познавательный интерес к памятникам культуры и архитектуры. Воспитывать гордость за свой народ.
7	Декабрь	«Познание»	Предприятия города	Формировать представление о труде людей. Познакомить с промышленными предприятиями города
8	Декабрь	«Познание»	«Правила поведения в общественных местах»	Познакомить с правилами поведения в общественных местах», на улице.
9	Январь	«Познание»	Дорожная грамота	Продолжать детей с правилами дорожного движения, с дорожными знаками.
10	Январь	«Познание»	Природа города	Познакомить с природой города и её окрестностями. Учить бережному отношению к окружающей среде.
11	Февраль	«Коммуникация»	Составление творческих рассказов «За что я люблю свой город»	Упражнять детей составлять рассказ по теме, предложенным педагогом. Использовать в речи выразительные средства: развивать творческую инициативу
12	Февраль	«Познание»	Театральный Жезказган	Познакомить детей с творчеством театра имени С. Кожамкулова. Развивать речь детей. Воспитывать любовь театру.
13	Март	«Познание»	Город в котором я живу	Формировать представления о родном городе, познакомить с музеем, заслуженными людьми города. Воспитывать любовь к городу.
14	Март	«Коммуникация»	Творческое рассказывание «Я живу в Жезказгане»	Учить детей рассказывать небольшие рассказы, используя знания о городе. Развивать диалогическую речь. Воспитывать любовь к народу

15	Апрель	«Познание»	«По улицам города» Экскурсия	Уточнять и расширять представления детей о улицах города, дать понятие, что они названы в честь знаменитых людей. Воспитывать чувство гордости за свой край
16	Апрель	«Познание»	«Космическая традиция города»	Расширять представления детей о космосе. Рассказать о космодроме «Байконур», космонавтов, их работе на космической станций. Воспитывать уважение к традициям города.
17	Май	«Познание»	«Экскурсия по городу»	Познакомить с памятниками города. Развивать познавательный интерес. Воспитывать патриотизм, чувства гордости и любви к родному краю.
18	Май	Познание	«Моя Родина-Жезказган».	Развивать познавательный интерес. Воспитывать любовь к городу, патриотические чувства, уважение к символике.

Спасибо, Родина моя,
Что край родной есть у меня.
Здесь все родные и друзья,
И с ними очень счастлив я!
Пой страна и расцветай,
Жезказган – прекрасный край!

Герб города Жезказгана

Автор герба – Исаков Махмет Толеуович

Легенда о цветке счастья

Тюльпан – цветок счастья, любви и гордости.
Существует множество легенд и рассказов о нем.

Одна гласит о том, что как-то вырос тюльпан

золотистый с заключенным в нем счастьем. Однако бутон цветка долго не раскрывался.

И вот однажды по тому лугу, где рос этот гордый упрямый тюльпан, шла с маленьким ребенком женщина. Раскрыв свои ручонки, весело смеясь, ребенок подбежал к цветку. От его беззаботного детского смеха тюльпан раскрылся и одарил всех счастьем.

Что мы знаем о Жезказгане?

Жезказган находится в центре Казахстана, юго-восточнее гор Улытау, где берут начало река Кара-Кенгир и её притоки, а также Сары-Кенгир, Жыланды и Жезды, впадающие в Сарысу, на северо-западном конце Голодной Степи (Бетпак-Дала). Город расположен на условной границе пустынной и полупустынной зон. Главными водными ресурсами Жезказгана являются Кенгирское водохранилище на реке Кара-Кенгир и Жездинское водохранилище к югу от города. До 1954 года носил имя Большой Джезказган, в 1954-1992 годах – Джезказган. Переименовали в Жезказган

Название «Жезказган» в вольном переводе с казахского языка означает «место, где копали медь».

Жезказган — это город Центрального Казахстана, расположившийся на 1761 квадратном километре с с богатой промышленной инфраструктурой, с множеством культурно-образовательных и спортивных учреждений. Днем рождения города Жезказгана можно считать 20 декабря 1954 года, когда Указом Президиума Верховного Совета Казахской ССР рабочий поселок Большой Жезказган был преобразован в город. В то время он насчитывал вместе с поселком Рудник немного более 30 тысяч жителей. На территории Жезказганского региона обнаружено более 1500 памятников истории и культуры. Особенно много их по берегам рек Сарысу. Сары-Кенгир. В единый историко-культурный комплекс входят Жезказганский городской историко-археологический музей, музей истории горного и плавильного дела, мемориальный Дом-музей первого Академика наук Казахстана Каныша Сатпаева, открывшего богатства недр Жезказгана. Великий казахский ученый-металлург, горняк и геолог академик К.И. Сатпаев образно выражаясь, был крестным отцом Жезказганского горно-металлургического комбината. Отличительная особенность Жезказгана это — горы Улытау, которые находятся недалеко от города. Улытау (Великие горы) — исторический центр казахского народа, эпицентр кочевой культуры степной цивилизации. Горная цепь Улытау — видимый за многие километры, протянута с севера на юг на 200 км.

Растительность

В растительном покрове сочетаются злаково-полынные, полынные и полынно-солянковые комплексы на светлокаштановых и бурых почвах. Животный и растительный миры характерны для пустынных регионов. Флора представлена в основном полынью, ковылем

и репейниками, в черте города растут карагачи, тополя, клёны. Фауна региона представлена волками, лисами-корсаками, зайцами, сурками, сусликами и тушканчиками, большим разнообразием пресмыкающихся, изредка встречается сайгак, кабан.

Климат

Климат полупустынный (резко-континентальный), сухой. Территория подвержена воздействию пыльных бурь. Зима холодная, а лето жаркое и сухое. Короткая весна и долгая и сухая осень. Высокая степень континентальности и резко выраженная сухость объясняются прежде всего удаленностью от океанов и морей.

Жезказган в прошлом.

О богатствах недр Жезказгана человек узнал давно, ещё в эпоху бронзы. Об этих месторождениях в виде проявлений медных руд и их раскопках впервые упоминается в трудах Геродота. Велись широкие разработки, добывалась руда, плавился металл и изготовлялись медные изделия. Об этом свидетельствуют археологические находки — система печей для плавки руд, слитки меди, медные и бронзовые наконечники стрел. В окрестностях Жезказгана встречаются обелиски (менгиры), каменные бабы, развалины древних построек.

С тех пор город широко раздвинул свои границы, шагнул далеко в степь. Там, где совсем недавно были пустыри, проложены широкие проспекты, разбиты парки и скверы. В городе проживало 138 тысяч жителей, а жилищный фонд составлял 1640 тыс. м². Стоит отметить первостроителей Большого Жезказгана внёсших значительный вклад в становление и развития города: Н. Е. Гаврилов, М. П. Койнов, Ф. Г. Блесткина, М. Бушелаков, В. Д. Вакульчик, Тетевин, Воронов, Сельский, Рублёв, Барсуков.

Айгул Турысбековна АЛТЫБАЕВА,
воспитатель ясли-сада «Айгөлек»
г. Жезказган,
Карагандинская область.